

COMITETUL

Președinte, Ion Kalinderu, membru al Academiei Române.

Vice-Președinte, Sava Șomănescu, mare proprietar, fost senator.

Administrator și Casier delegat, P. Garboviceanu, deputat, director al Școlii Normale a Societății pentru învățătura poporului român.

Secretar, Const. Banu, profesor secundar și inspector școlar.

Membru: Spiru C. Haret, Ministru, profesor Universitar;

I. Dimitrescu Procop., senator și Primar al Capitalei;

M. Vlădescu, deputat și profesor universitar ;

Cristu S. Negoescu, prof. secund.;

Dim. Cecropid, institutor, președinte al Societ. corpului didactic primar.

Censori: C. Alimăneșteanu, inginer de mine;

Preotul econom Const. Ionescu, profesor secundar ;

Const. Alexandrescu, rev. școlar.

29432

348023

BIBLIOTECA SOCIETĂȚII

„STEAUA”

BIBLIOTECA PEDAGOGICĂ

29432 2931 № 1.

DIN ȚERA BASARABILOR

DE

G. COȘBUC.

BUCUREȘTI

INST. DE ARTE GRAFICE „CAROL GÖBL” S-sor I. ST. RASIDESCU

16, STRADA DÓMNEI, 16

1901.

5.436.

ce
at
r-
il,
te
o-
u
a
or
e
i.
l-
e
it

a

I.

Drept de-asupra locului de unde isvoresce Argeșul, frumosul riū pe lângă care s'aū arătat cele dintâi semne de vieță ale stăpânirii muntenesci, se înalță pe granița Ardélului Negoitul, cel mai înalt munte dintre nesfârșita mulțime de munți într'ale căror văi locuesce némul românesc. El întrece Buceci și Căhlăul și cu negurosul său pisc stă ca un uriaș care s'a rădicat în picióre și se uita de-alungul tuturor țărilor locuite de Români, ca să vadă rôtă pe lângă sine némul românesc de pretutindenă.

La piciórele lui se 'ntinde țera lui Negru-Vodă, strimtul șes al Făgărașului, pe care Oltul îl încinge ca un brâu și par'că-l ține lipit de piciórele puternicului munte.

De pe vârful acestui munte, când e vremea

limpede și nu e prea mult sóre ca să-și jóce
căldura prin zări, ochii netrudiți ai omului stră-
bat îndepărtările spre miadă-nópte peste văile
Ardélului mai până la marginile lui. Iar spre
răsărit vedî până pe plaiurile Buzëului, și mai
departe, spre-adînc până unde bănuiesc că'n cęta
albăstrie s'ascunde liniștita întindere a Mării-
Negre, a lacului cel moldovenesc de odinióră.

Spre apus vedî țera care-a fost cuib al Dacilor
celor răsboinici, Hațegul, cel plin de ruine de
cetăți de-ale strămoșilor noștri, pămîntul pe
care a stat Sarmis-Eghetusa lui Decebal.

Acest colț de țeră, apërat de douë părți de
munți cu grele trecători și de-oparte cu latul
rîu al Mureșului, a vădut odată perind un
ném voinic de-odată cu regele lui, și-a vădut
născëndu-se alt ném, vlăstar din tulpina cea
fără de mórte a Romei. Par'că și-acum ți-se
nălucesc pe dinaintea ochilor crâncene răs-
bóie de-alungul acestei țeri, și vedî răsărind
de pretutindenî Daciî cei cu pletele lungi, svir-
colindu-se ca șerpiî în cuibarul lor când e
aprins, încăerare de viteji cu viteji, și fum și
flacări de cetăți aprinse și vuet de oștiri și
tropote de cai și urlete de femei dace care

s'asvîrl cu copii cu tot în apele Cernii și ale Streiului, în sfintele ape ale némului lor care se stingeà de pe fața pămîntului!

Iar dacă-ți întorci ochii spre miază-zi, veđi departe-departo o dungă albă ca de oțel, par'că e un fulger care cădënd din naltul cerului a rămas înghețat pe locu-î. Iar până acolo veđi munții cum scobórá și se fac délurî, și se fac coline și se fac în urmă una cu nesfîrșitul șes al Țării-Românesci. Acolo e Dunărea, și pămîntul până la ea e țera Basarabilor al căror cuib a fost dincolo de Olt până'n munții Severinului. E țera lui Mircea-cel-Mare și a lui Mihaiu, vitezul-vitejilor și dușmanul de mórte al Turcilor, care-a cutreerat țerile ducënd spaimă și perire în nepotoliții vrășmași ai numelui românesc și a priceput prin vitejia lui să isbândéscă măcar pe scurtă vreme vecinicul nostru vis, să fim c'un singur Domn noi toți câți suntem un singur ném. Adusese la un loc sub al uî stăpânire Ardélul, Muntenia și Moldova, dar prea mult se luptase cu sabia și prea puțin cu mintea, și nefiind destul pe pază ni l-au ucis mișelesce hainii de vrășmași, până n'apucase să-și întăréscă domnia.

De aici, de pe Negoitul, când te uîți rătă, ce de frumusețe a lui Dumnezeu se vede până unde pôte străbate puterea ochiului! Păduroșii munți ce se țin uniți de alții și 'n drépta și 'n stînga, cu sate ascunse prin văile lor, și la pólele lor câmpii pretutindenî, udate de rîuri cu orașe pe marginile lor, și grâul pe câmpii ca aurul topit și revărsat. Ce de pămînt și ce de lume ! Și tot acest pămînt, acéastă nesfîrșită întindere de pămînt, e locuit de némul nostru, al Românilor, și tóte rîurile acestea sunt rîuri românesce, și tóte satele ale nóstre!

Pe-aici au trăit strămoșii noștri. Ei s'aũ luptat să-l apere și să ni-l lase — și iată, aũ avut pentru ce să se lupte — și nepoți de nepoți ai noștri pe-aici vor trăi până în véc, de-or sci să-l apere și-o vreà Dumnezeu să le ajute.

Și cu tote că de pe Negoitul să vede așa de mult pămînt românesc, acesta nu e nici a decea parte din cât îl avem noi și pe care locuim de vécuri. Noi, popor cu obârșie în adâncimile vremii, am avut destulă vreme să ne înmulțim ca nisipul mării și să ne 'ntindem în laturî cum bătrînul stejar își întinde frunzișul său acoperind din an în an tot mai mult

pămînt! Și suntem mulți ca iarba câmpului și ca frunza pădurii, și când suntem așa de mulți, de cine să ne fie frică?

Iată, Ardélul, țară largă cât Muntenia, înconjurată de toate părțile de munți, ca o cetate de zidurile ei. Intr'adevăr cetate, de Dumnezeu făcută și par'că anume dată nouă să ne fie adăpost. Ardélul e închis cu multă putere, de toate părțile, și numai pe ici pe colo poți străbate într'însul prin trecătorile primejdioase ale munților pe câte-o vale cu prăpăstii. Rótă împrejurul Ardélului sunt așezate cele șapte țări ale Românilor, ca un șanț negrăit de larg în jurul cetății.

Spre miază-zi e Muntenia care merge din munte până 'n Dunăre și de-alungul până în Mare. La răsărit e Moldova până în Prut, astăzi, dar mai înainte vreme Prutul o tăia drept în două și Moldova ținea înainte încă mai pe-atâta până în riul cel mare al Nistrului. Partea asta e acum sub stăpânirea Rușilor și se chemă cum a chemat-o din gura noastră Basarabia, adică țera Basarabilor celor eșii de peste Olt.

Spre miază-noapte, de-asupra Moldovei, e

Bucovina, cuibul cel vechi al Moldovenilor, căci la Suceva în Bucovina era scaunul Domnilor și al Mitropoliților din Moldova cea mare de altă dată. Din Suceva s'a războit Ștefan-cel-Mare, fulgerul bătailor, aproape cinci-zeci de ani cu Turcii, cu Leșii, cu Ungurii, cu Tătarii, cu Cazacii, cu Săcuii, și a purtat patru-zeci de războaie în viața lui și 40 de biserici a făcut după fie-care război câte una. Domn nebiruit, care a vrut să așeze țera între neastâmpărate nemuri străine, cât a trăit nu și-a descins sabia de la briu și era de-apururi călare. Astăzi țera lui Ștefan, Bucovina, e în stăpânirea Austriacilor care ne-au luat-o cu sila, căci au făcut pe Turci să li-o dea, iar Turcii în prostia lor au dat-o, cu toate că n'aveau nici un drept și s'au apucat să vîdă ce nu era al lor.

Spre Apus de Bucovina e țera Maramureșului, locul de baștină a lui Dragoș și Bogdan Vodă cei ce-au descălecat Moldova. În Maramureș, într'acel colț, apărat de munți, s'au adăpostit Romanii pe vremea urgiei păgânesce ca și în țera Făgărașului și în Banatul Craiovei, și și-au ascuns aici sub spuză cărbunii,

Negru-Vodă

sămînța focului, ca s'o aibă la vreme, precum
aū avut-o și-aū trecut-o în Moldova ca s'a-
prindă focul mare.

Dincolo de Maramureș, pe partea despre
apus a Ardélului e Crișana, numită așa după
cele trei rîuri: Crișul alb, Crișul, negru și Cri-
șul repede, și merge până în rîul cel lat al
Tisei pe șesul cel mare al țerii Unguresci.

Sub Crișana, scoborînd până 'n Dunăre, ve-
cină cu Oltenia noastră, este țera Timișorei,
numită astăzi Banatul, alt cuib al Românilor,
căci apărat cum e de munți și de Dunăre și
însuși el fiind muntos, a fost tot-deauna adă-
post al Românilor. Și așa cum e vecin cu
Gorjul nostru și cu Hațegul din Ardél, și sunt
tôte trei colțuri de țără prin munți, aici a fost
și cuibul lui Decebal și-acelor mai de târziu
aduși de Traian, într'acest loc a fost o ade-
vărată și neclintită vatră a Românismlui.

Aceste sunt cele opt țări locuite de Ro-
mâni. Iar asupra vremii și întîmplarea a
făcut că numai Muntenia și Moldova fac o
stăpânire românească, Regatul României, iar
cele-lalte sunt în jugul streinilor. Una, Basa-
rabia, e sub mâna Rușilor; una, Bucovina, sub

a Austriacilor, iar patru, Ardélul, Crişana, Maramureşul şi Banatul sub a Ungurilor. N'a fost tot-deauna aşà, şi dac-o vreà Dumnedeş, n'o să fie până 'n veci !

II.

Orî sub ce stăpânire ar fi ţerile nóstre, noi suntem un singur ném, cu o singură limbă, cu un singur gând şi-un singur dor. Precum eşite dintr'o tulpină, crengile se deosibesc, aşà şi noi, dacă ne numim Oltenî şi Muntenî şi Moldovenî, orî Bucovinenî şi Ardelenî şi Bănăţenî, şi ne deosebim după port şi după grai, noi tot un ném suntem : mai multe crengi dar o tulpină, un singur stejar. Acelaş pământ ne ţine, acelaş vînt ne bate, şi când suferă o créngă, suferă întreg stejarul. Dar dacă Dumnedeş vreà şi întîmplările aduc cu sine să veştejască o créngă orî alta, vor înverzi ele din nou, căci tulpina e sănătósă. Să ne iubim numai noi între noi, ca să ne fie némul unit tot-deauna, şi apoi furtunile vrăşmaşilor pot să vie, precum aū venit aşà de cu nemiluita şi pân'acum, că noi nu ne temem

și nu ne clintim din loc, căci adînci sunt și de sute de vécuri încercate rădăcinele nóstre. Și ne cunosc câmpiile și pădurile și ne cunósce pămîntul acesta de atâta amar de vreme, și-l cunóschem și noi pe el, și apoi suntem mulți Români pe lume, suntem mulți!

De la Nistru pân'la Tisa, dîce cântecul. Pe cât e Ardélul de lat, pe atâta dincolo de el spre apus până'n Tisa e pămînt românesc. Spre răsăritul Ardélului, cât de lată e Moldova până'n Prut, tot pe atâta dincolo de Prut e pămînt de-al nostru până'n Nistru. Așa e de la apus spre răsărit. Dacă ai avé un cal fără de splină, ca să pótă fugi într'una nemâncat și neodihnit, ți-ar trebui patru dîle în góna cea mare ca să ajungî cu el de la o margine a pămîntului românesc până la cealaltă. Dar și atunci, numai dacă n'ar fi munți și văi în cale-î și-ar găsi tot-deauna poduri peste rîuri, ca să fugă tot pe loc șes și fără de ocoluri. Dela miadă-đi spre miadă-nópte ar fi tot cam aceeași cale, căci pămîntul Românilor e rotunđit, iar mijlocul ei, cum e osia la róta, ar fi în partea despre răsărit a Ardélului tocmai pe la isvórele Oltului.

Suntem mare neam și mult noi Români, căci afară de câți trăesc pe pământul de care am vorbit mai sus, sunt Români dincolo de Dunăre, în Dobrogea, care e de curînd numai a noastră — măcar a mai fost acu vr'o cincisute de ani a noastră pe vremea lui Mircea-cel-Mare, dar el a scăpat-o din mîni cînd l'austrimtorat Turcii. De-alungul Dunării prin Bulgaria sunt sate întregi romînesci, și pînă către Plevna și mai încolo pînă sub muntele Balcani sunt Români pe ici pe colea. Tot așa prin câte-vă văi ale țerii sîrbesci, apoi Armâni cum își dic cei din Macedonia, în țera turcască spre granițele Grecilor. Aceștia însă sunt rupți cu totul de noi, pentru îndepărtarea cea mare.

O să vă puteți închipui numărul cel mare al nostru dintr'o pildă.

Mulți dintre cititori, cari sunt din partea locului, cunosc cât e de lungă șoseaua de la București la Ploesci. Cei ce nu o cunosc, s'o măsoare cu gîndul, așa că unui bărbat voinic îi trebue o di de vară întregă ca să facă drumul acesta, mergînd repede și fără popasuri. Acum, să dicem așa că toți Români din lume sunt adunați pe un șes în dosul Bu-

curescilor, și acolo punându-î tot câte opt alătura am face din ei șiraguri dese ca ale soldaților și i-am porni spre Ploesci în zori de ziua. Pe înopțate tot drumul din Bucuresci până 'n Ploesci ar fi un nor de oameni: cele dintâi șiruri ar intra în Ploesci, dar în vremea acesta din Bucuresci ar tot eși șiruri după șiruri. Dacă te-ai putea uita de sus din văzduh, peste toți odată, ai vedé numai om de om, înaintând mereu, spre șesul de dincolo de Ploesci unde s'ar adună. Minune a lui Dumnezeu! Pe șosea totă noptea ar veni șiruri după șiruri eșite din Bucuresci, fără contenire și fără popas, și-a doua zi totă ziua, și-a doua nopte totă noptea mereu ar sosi în Ploesci, mereu ar plecà din Bucuresci și soseaua mereu ar fi plină de ei, și așa neconținut și-a treia zi, și abià în ziua a șéptea pe înopțate ar intra în Ploesci cel din urmă șir de opt. Atâția suntem, că pe șoseaua dintre Bucuresci și Ploesci abià am isprăvi de trecut în șiruri de câte opt, în umblet repede, într'o săptămână întrégă și ziua și noptea !

III.

Oltul isvorăște aprópe de hotarele Moldevei, de-asupra trecătorii Ghimișului, și curge spre miază-đi pe lângă munții Bacăului și Putnei. Locul cât e 'ntre Olt și munți, e locuit de némul Săcuilor, Dumneđeű scie ce fel de ném, că nu sunt Ungurí curați, măcar vorbesc unguresce. De multe orí ei ău prădat Moldova, dar și bătae ău mánecat în schimb și de la Domnií munteni și de la cei moldoveni, mai ales de la Ștefan-cel-Mare și de la fiul său Petru Rareș. Săcuíi ău fost ușurați de birurí și purtați pe palmă de Mihaiű-Vitézul, când acesta cuprinse Ardélul și se făcű Domn al său, și tocmai Săcuíi ău fost mișeií carí l ău ucis, intrând nóptea în cortul lui din tabără. Și după ce l ău străpuns cu sulițile și i ău tăiat capul, i ău lăsat trupul batjocorit trei đile în sóre și în țerínă. Capul lui Mihaiű, prin voia lui Dumneđeű, a fost găsit de ăi noștri carí l ău adus în țeră, la Mănăstirea Délului lângă Tîrgoviște, unde stă și astăđi sub un clopot de argint și-l póte vedeà orí-cine. Sfintă rămășiță din cel mai aprig apěrător ăi

creștinătății! De-apururi fie-î numele pomenit, că, dacă or fi fost Domni de ai noștri și mai buni de cât el, mai vitéz afară de Stefan-cel-Mare din Moldova n'a fost nici unul.

După ce scapă de Secuii cei pripășiți pe-o parte din munții Românilor, Oltul intră în Țera Bârsei, în țera vestiților oieri cari-și duc turmele peste vară la pășune peste Dunăre în Dobrogea și albesc șesurile cu mulțimea turmelor lor. Români din Țera Bârsei sunt de baștină pe locurile acelea, dar a dat și peste ei un neam strein, de-și puțin, al Sașilor, adus de craii Ungurilor de prin lume, de prin fundul țărilor nemțesci. Sașii au avut cetate tare la Brașov, iar ađi au rămas numai zidurile de ea. Iar când au venit, acum vr'o șapte sute de ani, au găsit pe Români la Brașov, cari trăiau pe-acolo de nepomenită vreme. Români au în Brașov o biserică de acum cinci sute de ani, făcută, se vede, de Mircea cel Mare care cu vitejia lui a speriat împărăția turcăscă și a întemeiat puterea oștilor în Muntenia. Mai târziu a clădit din nou această biserică Négoe-Voevod, cel ce-a făcut și vestita și neîntrecuta mănăstire de la Argeș, cea cu

zidurile de marmură și cu turlele sucite. El, și după aceea și alți Domni ai Munteniei, au dat moșii mari bisericii din Brașov și-a ajutat-o și într'alte chipuri.

Aici mi se pare potrivit să arăt pe scurt cetitorului doritor de știință ce sortă au avut prin vécuri Români din țările stăpânite adî de Unguri.

După zămislirea sa din Daci și din Italieni aduși de Traian, poporul românesc era una, stăpânit pôte de un singur cap, după legile și obiceiurile aduse din Roma, și trăia prin Oltenia, Banat și Ardél. Dar după vr'o trei sute de ani au început să năvălescă nêmurî streine și sêlbaticе din Rêsărit. Atunci s'a stricat stăpânirea Românilor, iar ei s'au risipit prin munți care pe unde-a apucat, prin munții Moldovei, printr'ai Maramureșului, printr'ai Crișanei, departe de matcă. După-ce s'au potolit năvălirile, ei și pentru depărtare și și de gróză n'au mai îndrăsnit să se adune spre mijlocul țerii și la vechea matcă. Și au rămas pe unde-au fost și și-au făcut stăpâniri mititele, numite ducate, pe ici, pe colo pe unde erau mai deși. Și așa, când au năvălit în urma Slavilor, au

mai liniștit, ei au găsit gol mijlocul Ardélului și șesurile, și s'au așezat pe ele. De-aceea la șes numele rîurilor și satelor, până adî, sînt mai mult slave, iar la munte românescî. Acest lucru e tot așa și în Muntenia și în Moldova.

Slaviî nu erau sălbateci, s'alerge ca vijelia cum au făcut Huniî și Avariî și Gepidiî și cum se mai chiamă némurile ce-au năpădit peste Europa. Ei erau plugari și și-au întemeiat orașe și stăpîniri. Cu vremea, Româniî s'au apropiat de șesuri, și așa ei liniștiți, Slaviî liniștiți, s'au amestecat uniî cu alțiî, mai ales că și legea le era una, căci Slaviî s'au încreștinat, iar Româniî erau creștinî dintru începutul dîlelor lor. Româniî câte într'un loc au rămas tot cu stăpînirile lor, într'alte locuri și-au întemeiat stăpîniri împreună cu Slaviî. Și așa au trăit în pace, până au năvălit Unguriî, cari trăiau pe atunci prin Rusia de astăzi și s'au pornit de acolo să-și caute o țără mai bună.

Când au năvălit, cam la 800 de ani de când țările erau ale noastre, au găsit dincolo de munți trei ducate mari: unul curat românesc a lui Gelu pe rîul Someșului, stăpînire mare, alte două amestecate de Români și Slavi, unul

în Banat, altul devala în Ardél, către Téra-Românescă. Ungurilor le-a fost mai în cale Gelu, care și-a adunat óstea, ca să-și apere pămîntul și némul, și s'a bătut cu Unguri. Dar a pierdut răsboiul, și bietul Gelu și-a făcut singur séma, ca și Decebal, de rușine, ca să nu-și vadă némul supus.

Și nici n'aũ fost supuși Români din Ardél cu armele, căci s'aũ bătut înainte cu Unguri, până în urmă aũ făcut pace de frăție, așa ca să trăiască lângă olaltă, Unguri și Români, și să alégă Domn peste ei cu voia obștei, odată pe un Român, odată pe un Ungur. Dar credința Ungurului a ținut de joı până mai apoi, căci prin câte și mai câte, ba făgădueli ba înșelătorii, a ajuns să pue Domn saũ Prinț al Ardélului, numai dintre Unguri. Mai ales că Români, răbdători, tot lăsaũ din drepturile lor. Și veđi acum, Române, că nu e bine să lași din drepturile tale, căci în urmă îți dai și capul!

Celora-lalte două ducate slavo românesce nici n'aũ încercat Unguri să le facă răsboiũ, ci prin încuscrire și făgădueli deșarte le-aũ adus sub supunere cu încetul. Și așa a căđut Ardélul supt călcâiul Ungurilor.

Și apoi au început asupra lor și vremile cele rele. Dar încă dela începutul asupra lor ungurescilor, să fac acum șapte sute de ani, mulți dintre Români nevrând să rabde jugul, s'au tras către munți, uni în Maramureș alții către Țera-Românească la Făgăraș și s'au apărut cu armele de Unguri. Aceștia aveau căpeteniile lor, puțină oște, și dregători ai lor, boeri și slujitori ca într'o țară stăpânită de capul ei. La Făgăraș aveau stăpân său «Duce» cum îl numiau, pe un Basarab, din nămăl Basarabilor cari stăpâneau pe atunci în Oltenia, trecut dela noi de aici la ei. Iar în Maramureș aveau un Vodă.

Pe atunci la noi numai în Oltenia era o stăpânire mare, dincoace de Olt țera era aproape goală, că tocmai veniseră Tătarii, pe care i-a abătut Banul Basarab al Olteniei și i-a împins îndărăt din țera sa. Iar în Moldova pe sub munți Români aveau cnezate multe și mitite, căpetenii multe, dar nici unul nu să ridicase dintre cei mulți. Iar către Prut țera era goală pustiită tot de Tătari.

Și atunci, a dat Dumnezeu că după trecerea Tătarilor, asupra lor Unguri și îndemnat de a-și căuta altă țară, Ducele din Făgăraș, a

trecut peste munți la Argeș și-a întemeiat domnie nouă dintru care se trage domnia cea mare a Țării-Românești. Și tot așa a făcut unul Dragoș, din Maramureș, că a trecut munții și-a întemeiat stăpânirea Moldovei.

Și așa din asupririle Ungurilor a eșit un bine mare: întemeierea Principatelor Moldovei și a Munteniei cari au fost ursite de Dumnezeu să facă Regatul nostru de astăzi, stat puternic și mare. Și după atâtea vécuri, și după atâtea lupte și suferințe, ne vedem astăzi măcar jumătate dintre noi Români iarăși liberi în Țera-Românească, pe pământul de pe care n'a putut nimeni să ne depărteze vre-odată!

IV.

Iat-o, țera Făgărașului, ducatul lui Negru Vodă Basarabul, care a aruncat sămînța dintru care ne-am născut noi a doua oră! De aici, de pe Negoitul, o ved întrégă. Un șes îngust și lung, apërat de toate părțile, de trei părți de munți și de-o parte de Olt. Bieții Români, cât de bine sciau să-și caute adăpostul, în care să-și apere de mörte nu vieța lor, ci

limba strămoşilor, legea lor şi obiceiurile nemuluî! Iar că se mutaū aici, orî cine scie unde departe, le erà tot una, căcî tot pe pămîntul străbun şi românesc eraū, tot pe moşia lor cea veche. Dar de pe pămîntul lor nu s'aū mutat nicî odată.

Mă uit drept în jos spre cetatea Făgăraşului. Ce de turnuri şi ce de şanţuri împrejurul ei, şi ce ziduri grozave! Nu e cetatea lui Negru-Vodă, dar a lui aici a fost. Indată ce a plecat el, să descalice Muntenia, aū şi năpădit streinii în ea şi aū schimbat-o, mai lărgind-o şi dând alte chipuri turnurilor. Dar orî-cum, Negru-Vodă al nostru, de aici, dintre zidurile acestea şi-a domnit ţera, de aici, a plecat el peste munţi la Câmpu-lung.

A rămas a Ungurilor, ca o cetate părăsită, dar cel puţin cuib al creştinătăţii, căcî Turcii cari s'aū străduit din răsputeri să pue mâna pe Ardél, de multe orî s'aū împedecat de cetatea acésta şi s'aū întors ruşinaţi de sub zidurile ei că n'aū putut s'o bată. A mai fost ea de atunci în mîni românesce, când Românul Stefan Măilat acum vre-o patru sute de anî, s'a închis în ea cu cincî miî de ómenî

și s'a răsvrătit cerënd de la Ungurî drepturile Românilor și Domnia Ardélului. Și nu l-aŭ putut supune Unguriî, până n'aŭ chemat pe Turcî într'ajutor, iar Turciî vëdënd că n-o să-l pótă bate cu armele, aŭ căutat să-l răpue cu minciuna. Si așa l-aŭ chemat afară din cetate, ca să se înțelégă la pace, și i-aŭ jurat pe Mahomet că nu-î vor face nicî un rău cât o fi sóre pe cer. Măilat s'a încređut în jurămîntul Turcilor și a mers în tabăra lor. Iar Turciî l-aŭ ospătat tótă ȕiua, dar îndată ce a apus sórele și n'aŭ mai fost pe cer l-aŭ prins și legat l-aŭ trimes la Țarigrad unde bîetul Voivod al Românilor a murit în temniță.

Maî este o urmă de cetate a lui Negru-Vodă, pe o muche de dél, tocmai sub polele munților unde e trecetőrea în România, singura din Țéra Făgărașului, la satul Bréza. Sunt numaî rămășițe de ziduri pustii și mucede, dar toți Româniî din Țéra Făgărașului sciŭ să-ți spue că acolo a fost cetatea lui Negru Vodă. Or mai fi rămas urme după dînsul, dar dușmanii numelui nostru, Unguriî, aŭ căutat să le ștérgă, în ciuda nóstră, ca să n'avem mărturiî, atăt de ura ce ne-o pótă,

cât și de tēmă că tot ce ne-a rămas de la strămoși ne întăresce inima și sufletul. Ce do-
 vadă mai bună pentru asta am puté să dăm,
 decât necreștinésca purtare a lor de-acum o
 sută de anī când ne-aũ ars biserica cea frumósă,
 de la Sâmbăta-de-sus din țera Făgărașului, pe
 care o făcuse Constantin Vodă Brâncovénul
 din Muntenia Domnul pe care l-aũ jupuit Turciĩ
 de viũ pentru că nu voià să se facă Turc. Aũ
 ars-o Unguriĩ, sub cuvînt că e cuib al Ro-
 mânilor!

Frumósă e țera Făgărașului! Satele mari,
 unele pe lângă drumul cel mare de la Brașov
 la Sibiũ, cele mai multe însă ascunse prin
 văi și pe sub pólele munților. Iată între ele și
 Avrigul, unde s'a născut Gheorghe Lazăr cel ce
 asemeni Domnului Tudor s'a sculat împotriva
 Grecilor fanarioți cari ne legaseră la ochĩ și
 ne-aũ făcut țera de rușine cu mîncătorĩle lor
 și cu jaful ce-l făceaũ. Cum a sărit Tudor cu
 Olteniĩ să scape Muntenia și Moldova de Domni
 grecĩ și să ne întórcă la matcă, pe cum am să
 vè spuiũ mai limpede într'alt loc, așa a venit
 Gheorghe Lazăr să ne aducă carte românéscă
 și să alunge pe Grecĩ din școli. El, și învăța-

Mircea-cel-Mare.

celul său, Eliade-Rădulescu, și de aceia spre vecinica cunoșcere a lor li s'a tăiat chipul în piétră și li s'a pus în vederea obștei pe bulevardul din București, de-a drépta și de-a stânga lui Mihaiu Vitézul.

Iată satul Galații, lângă Făgăraș, unde Ardelenii au avut cel dintâiu episcop al lor, în țera lui Negru-Vodă, acum șapte sute și mai bine de ani. Bieții Români! Erau asvîrliți de vînt în toate părțile; și unde cădea, acolo căuta să prindă rădăcină și să facă stăpînire statornică, și erau smulși și iarăși asvîrliți și tot așa, până ce a dat Dumnezeu ca rădăcina pe care a prins-o Radu-Vodă în Muntenia și Dragoș în Moldova să fie vecinică! Ei ori pe unde erau, mulțumiau Domnului de Sus, de răul venit, căci putea să fie și mai rău, și nu-și uita legea nici odată și nici poruncile bisericii. Și se străduiau să aibă popi și episcopi, ca să-i învețe și să le arate drumul Mântuitorului. În vîlmășagul năvălirii păgânilor, când fugeau din casele aprinse în capul lor, Români își lăsa vitele să ardă în grajd și averea lor să se facă scrum, căci gîndul le era numai să fugă și să-și mîntue capul,

dar nu uitaŭ să ieà cu dinșii evanghelia și crucea lui Christos. Fugeaŭ popii și episcopii lor desculți prin înfundăturile munților, cu poporul după ei, dar unde ajungeaŭ acolo făceaŭ biserică, în peșteri și sub brađii munte-lui, și nu uitaŭ să deà lui Dumneđeŭ ce este a lui Dumneđeŭ.

Cu adevărat, minunat popor e poporul Românilor ! Póte de aceea l-a și apărat Dumneđeŭ, că e de minune cum a putut să scape dintr'atâtea nevoi și furtuni ce-aŭ trecut peste el și în mijlocul atâtor némuri păgâne și de apururi lacome de sânge românesc. A fost Dumneđeŭ cu noi ! A fost cu noi, căci noi am fost tot-deauna cu el și nu l'am uitat nici odată. Și n'a avut prin vécuri creștinătatea totă, n'a avut mai aprig apărător al ei decât pe Români, căci scris-a însuși Papa dela Roma lui Ștefan-cel-Mare din Moldova carte în care-l numia «Zidul creștinătății» și sabie a lui Christos.

V.

Din țera Făgărașului, Oltul trece, printre munții cari închid acéstă țeră, pe șesul Si-

biuluî. Mă uit de alungul lui, peste satele românesce, şi trec pe lângă cetatea făcută tot de Saşi la Sibiû, ca şi Braşovul, şi de-odată mi se opresc ochiî pe şesul de dincolo de cetate, la Şelimber. Şi-'mî aduc aminte de odată de cel mai puternic bărbat care s'a născut pe malurile Oltuluî, de Mihaiû Vitézul!

Şi iată şesul înaintea mea, şesul de care a fost legată cea mai frumoasă nădejde a acestuî minunat Oltean!

Grozav războiû a fost odată pe şesul acesta! Dacă ar fi vrut Dumnedeş, să se sfîrşescă cu bine celea cu bine începute, Ardélul ar fi fost astădî al nostru şi o singură ţeră cu România, căci Mihaiû-Vitézul îl câştigase cu puterea oştiilor sale la Şelimber. Dar Dumnedeş a întors lucrurile alt-fel şi Mihaiû-Vitézul a murit lovit mişelesce pe câmpia Turdeî şi cu el s'a stins şi nădejdea noastră.

Prinţul Ardéluluî, Andreî Batori care eră şi mare Arhiereû pe lângă scaunul Papeî, făcea mereû încurcături împăratuluî din Viena. Iar împăratul neputênd, de acolo de departe, să ţie în frîu pe prinţul Batori, s'a înţeles în taină cu Mihaiû Vitézul din Ţera-Românescă

și l'a împuternicit să trecă în Ardél și să-l smulgă de sub Batori și apoi să rămăe Mihaiū ca prinț al țerii.

Și așa, într'o toamnă Mihaiū, cu iuțimea sa, trecu munții pe la Brașov și năzuiă spe Alba-Iulia, capitala Ardélului. Când a primit de veste prințul Batori și-a adunat de grabă oștile și a ieșit în drumul lui Mihaiū. Și a patra ȃi, care eră o Miercuri, amândoi protivnicii s'aū arătat unul altuia la Sibiiū. Mihaiū Vodă cu soția sa Florica și fiul său Petrașcu și cu toate oștile sale se ținea între nisce déluri, pentru că eră mare câmp după curmătură unde putea să-și ție tabăra. În ȃiua aceea Mihaiū n'a vrut să se bată, și pentru că nu-și scosese toate oștile de după curmătură și pentru că eră sərbătore într'acea ȃi, sfântul Luca. Mihaiū s'a prefăcut că vrea pace și a trecut ȃiua aceea, ca a doua ȃi să fie mai gata de bătae.

Iar Ungurii erau înșirați de bătae cu óste mai mare decât a lui Mihaiū Vodă, căci veniseră toți boerii cei mari ai Ungurilor îmbrăcați numai în aur și mătasă. Par'că a rînduit Dumnezeu așa, ca să-i aibă Mihaiū pe toți de-o dată în mână.

Și aŭ început bătaia de cum s'a făcut ȡiuă și, aŭ ținut-o până la trei după amiază. A prins Mihaiŭ acolo mulțime de boieri Unguri, pe mulți i-a tăiat cu mâna lui în luptă, și a risipit óstea prințului. Iar prințul după ce și-a vedŭt óstea risipită, nici n'a mai avut nădejde s'o adune, ci a fugit în ruptul capului și a apucat prin țera Secuilor către Moldova.

Dar Secuii erau amărîți rău pe prinț și pe boeri că-i asupriaŭ tare cu birul, iar Mihaiŭ le-a făgăduit ușurare de bir. Drept aceea, când aŭ audit Secuii că prințul e bătut și e fugar prin țera lor, aŭ început să tragă clopotele și adunându-se s'aŭ luat după el. Și l-aŭ ajuns într'o strîmtóre de munți, și s'aŭ bătut acolo câtă-vă vreme Secuii cu puțintica óste ce era pe lângă prințul, și aŭ risipit-o. Iar prințul a scăpat cu o singură slugă a lui, și așa aŭ purces amândoi pe jos prin munți să-și caute scăpare. Pe sub séră aŭ ajuns la o colibă păstoréscă și aŭ voit să dórmă acolo, dar aŭ sosit Secuii și i aŭ ucis pe amândoi.

Capul prințului Andreiŭ l-aŭ adus Secuii la Mihaiŭ Vitézul. Și a suspinat din adânc Mi-

haiu când a vădut acésta și numai atâta a
 ȑis: «Bietul popă, bietul popă!»

Săcuilor însă, care s'așteptaū la o plată mare,
 el le-a tăiat capul. Trimis-a apoi și după tru-
 pul prințului și l-aū găsit într'un sicriu făcut
 din scânduri próste și învélit cu frunze. Iar
 Mihaiū după ce-a intrat în Alba-Iulia l-a în-
 gropat cu mare cinste.

VI.

Iar Oltul curge, curge! Il urmăresc cu ochii
 de pe Negoiu, și alunec cu el printre mul-
 ȑimea de sate românesci, până unde ajunge
 la munții cari despart Ardélul de Muntenia.
 Cât de grozave și de înalte se ridică înspăi-
 mîntătoarele cóste ale acestor munți și de veacuri
 închid drumul Oltului, iar Oltul de vécuri se
 sbate și se luptă să-și facă drum printre ele.

Minunată e trecătórea Oltului pe la Turnul
 Roșu! Tot așa o trecătóre este și a Dunării
 din Banat în Oltenia, numită Porȑile de fier,
 dar Dunărea nu străbate munți așa de nalȑi
 ca Oltul. Ce de stânci a trebuit să spargă
 Oltul, până să-și facă loc prin înfundăturile

munților! Câte stânci nu le-o fi mutat din loc, prăbușindu-le de pe coste, pe câte nu le-o fi împins înlăturî, și ce luptă i-a trebuit în scurgerea vremii.

În munți, pe valul lui, stă groznicul turn, care a dat numire trecătoarei. Infricoșat se ridică Turnul Roșu în pustietatea văii ca un uriaș pus de pază trecătorii. E vopsit roșu, de aceea își are numele așa, și l-au făcut Ardelenii acum vr'o patru sute cincî-zeci de ani, pe vremea când începură Turcii a-și întemeia stăpînirea lor la Dunăre. Câte răsbóie a vădut și turnul acésta! Sângele omenesc cât a curs pentru el, ar fi putut să umple matca Oltului și să facă însuși un Olt dacă n'ar fi fost cela-lalt de apă. Spun ómenii că Turnu-Roșu e văpsit cu sânge turcesc, de aceea nu-l spală ploile și vremea.

Prin strîmtórea Turnului Roșu a intrat în Ardél vestitul Impărat al Romei, Traian, cînd și-a adus oștile sale împotriva lui Decebal al Dacilor.

E mult de atunci, sînt aprópe două miî de ani. Noi Românii nu eram pe lume; iar prin țerile pe cari le locuim noi astăzi, trăia

pe atunci vitézul popor al Dacilor, stăpânit de regi puternici și deprinși cu răsbóiele. Cuibul lor era în Ardél, în țera numită astăzi a Hațegului, de-asupra Gorjului și-a Vilcei. Aici aveau pe apa Mureșului cea mai puternică a lor cetate, Sarmis-Egetusa, în care ședeau și regiilor lor.

Și acolo, bucurându-se de frumusețile și de bunătățile pământului, Daciî își întemeiaseră o stăpânire așa de puternică, în cât au îndrăsnit să neliniștescă până și împărăția cea gróznică 'n putere a Romanilor. Cu iuțimea și destoinicia oștilor lor, au ajuns să bată pe Romani mai ales că pe vremea aceea împărății Romei erau slabi de înger și cuprinși de ticăloșie, și s'a întâmplat ce n'ar fi putut să crédă lumea : Romaniî cei nebiruiți de care tremurá lumea până la marginile ei, au trebuit să plătescă Dacilor un bir pe fie-care an, ca să-și cumpere pacea dinspre ei.

Dar s'a suit, cu vremea, în scaunul Romei Traian-împăratul, bărbat cu sufletul întreg și cu tótă inima pornită spre vitejie. Și-a venit Traian cu óste asupra lui Decebal, regele de pe-atunci al Dacilor, și l'a bătut, silindu-l să

se închine și să jure că nu va mai face încurcături Romanilor, că nu va ține óstea multă pe lângă dânsul și că va strică toate cetățile câte le are.

Dar abià s'a întors Traian acasă, și Decebal a început să-și drégă cetățile pe câte le ruinease războiul, să-și adune óste și mai multă și să caute pe la vecini ajutóre de oști. Și-a venit a două óră Traian împératul, hotărât acum să stingă de pe fața pământului pe Dacii cei ce nu se ținuseră de jurământ. El a venit peste mare și apoi peste țera de astăzi a Sîrbilor, iar peste Dunăre, ca să pótă trece în Oltenia, și-a făcut pod de piatră, cum nu mai fusese pân'atuncea pod pe lume. Și apoi pe valea Oltului în sus, el a răsbit cu 'ntregă puterea oștilor sale pe la Turnu-Roșu, năzuind spre capitala lui Decebal. Acesta își adunase toate puterile ce le-avé, căci vedeà el cu cine are a face, și le cumpânise toate în așa chip că orî să piară el cu 'ntreg némul Dacilor, orî să piară óstea lui Traian și să prăbușescă stăpânirea Romei.

Decebal și-a adunat totă óstea în valea Hațegului, a dat arme bătrânilor și femeilor, și

averile lui și-ale stăpânirii le-a îngropat în albia râului Streiul, după ce-a abătut dintâiu râul, și-apoi iarăși i-a dat drumul peste comorile îngropate. Și s'a înălărat cumplit Romanii cu Daci, dar Traian le-a spart óstea și-a fugărit-o până la Turda, în mijlocul Ardelului. Aici Decebal a mai încercat odată să dea piept cu Traian, pe câmpia Turzii — acolo unde după cinci-spre-zece sute de ani în urmă a fost omorît Mihai Viteazul. Dar l'a bătut Traian și-aici, și Decebal vedându-și óstea cu totul risipită s'a înjunghiat singur cu sabia sa, căci n'ave la ce să mai trăiască după ce vedu cu ochii perirea poporului său.

Și-așa biruind țera, Traian a așezat óste romană în țările lui Decebal și-a adus din împărăția lui lucrători de pământ și meșteșugari, ca să facă țeră nouă cu ei, căci locurile rămăsesse pustiite după ce-au perit atâta mulțime de Daci. Și de-aici ni se trage nouă spița nemului. Cei aduși de Traian s'a amestecat și-au trăit în pace cu Daci câți au mai rămas în viață pe-aceste locuri, și din amestecul coloniilor lui Traian cu Daci s'a născut poporul românesc.

Să știți bine acest lucru, că noi sîntem de

o mie și opt sute de ani pe pământul acesta, că noi ne-am luat ființa de popor românesc aici în munții Carpaților și că neclintiți tot aici am rămas în țera moștenită dela moșii strămoșilor noștri. Ca trestia ne-am plecat când au bătut vânturile mari, și ne-am ridicat tot ca ea, când s'au alinat vânturile. Au trecut némurile păgâne, un potop după altul, peste țările noastre; și când le-auđiam vuetul sosirii, noi ne ascundeam prin munți de gróza lor, dar iarăș ne scoboram, la plugul și la sapa noastră în șes, și ascultam cum se îndepărtéză vuetul potopului încet încet și tot mai departe.

Dómnne, cum să nu ne iubim noi Români țera părinților! De opt-spre-đece sute de ani acest pământ a primit ósele atâtor părinți ai noștri. Pe acest pământ am dus-o și noi ca Făt-frumos din poveste, care móre și iarăș învie. Și tot-d'auna înviiam mai frumoși decum am fost, tot mai trainici. Iar apa vie, care ne învia și pe noi ca pe Făt-Frumos, era iubirea de neam, de limbă, de lege și de pământul acesta, era sentimentul Românismului, era urșita lui Dumneđeu care hotărî din veac să ajungem unde-am ajuns!

VII.

Urmele vieței Romanilor și-ai celor dintâi strămoși ai noștri, se ved pe-a locuri până în ziua de astăzi. Mai ales în Banat, în Hațeg și în cuibul de mai târziu al Românilor, în Oltenia. La Celeiu pe lângă Olt, la Reșca, la Slăveni se ved până astăzi ziduri de cetăți.

Iată drumul de piatră dela Turnu-Roșu de alungul Oltului peste Craiova până la Turnu-Măgurele. Așa era obiceiul Romanilor, al biruitorilor lumii, să așternă cu piatră drumurile pe unde aveà să umble oștirea, ca să umble mai repede și fără multă oboselă. Iar pe lângă drumuri să facă cetăți nu numai de scutélă, dar și de isbire. Când vedeți drumul acesta, astăzi pe multe locuri stricat și acoperit cu iarbă, să știți Românilor, că e făcut de cei dintâi strămoși ai noștri, acum optspre-zece sute de ani. Așa voinici au fost, și așa lucruri făceau unde puneau mâna, în cât după atâta întunerec de ani cu totă stricăciunea adusă de vreme și de mâna omenescă, ele și astăzi sunt în ființă ca să mărturască vrednicia celor ce le-au făcut.

Drumul acesta legă Dunărea cu capitala țării, cu Ulpia lui Traian, pe care strămoșii noștri o făcură pe ruinele cetății Sarmis-Egetusa a lui Decebal. Tot dela Ulpia lui Traian mai duce un drum prin țera Hațegului în jos și iese prin trecătórea numită Porțile-de-fier la orașul Turnul-Severin. Acest drum s'a păstrat cu mult mai bine; e făcut din lespeși tăiate pătrate, una ca una, și e lesne să-ți ții urmele. Iar de la Ulpia erau alte drumuri în sus spre inima Ardélului, spre Alba-Iulia și de aici în stânga spre Clujul de astă-dí și în drépta spre munții Moldovei. Ele duceau tot spre cetăți întărite de-ale strămoșilor noștri.

Un lucru de mirare rămas din vremea veche este Valul Troianului, sau numit alt-fel Brazda lui Novac. Acesta e un șanț adânc cu pământul rădicat spre laturea de către Dunăre, și de bună sémă e făcut pentru apărare. El începe de lângă Dunăre dela Cerneți și trece de-alungul Munteniei ținându-se cam pe sub pólele colinelor, până la Galați, iar de aici peste Dunăre din colo merge înainte până în apele Nistrului.

Ómenii spun, că acéstă «brazdă» uriașă a

făcut-o orî Novac cel vestit care a tras-o cu plugul, orî Traian împăratul care a fost uriaș și-a tras-o cu sulița. Aceste sunt vorbe deșarte căci uriași n'aũ fost nici odată pe lume, așa ca să pótă trage cu plugul orî cu sulița o brazdă ca asta. Intr'adevăr ea este o muncă uriașă, dar nu de uriaș, căci mulți ómenî și multă vreme aũ trebuit să sape ca să facă un șanț așa de lung. Dar n'aũ făcut-o strămoșii noștri, ei póte aũ găsit-o făcută gata de Daci, și după cum se vede ea despărțiã partea delurósă de șes și apërã țera despre Dunăre.

Un lucru minunat a fost podul pe care l-a făcut Traian peste Dunăre, când a venit a doua óră cu tótă mânia asupra Dacilor. Aprópe de Severinul nostru, pe malul Dunării se află o bucată mare de zid fórte vechiũ. Aria lui este legatã de alt zid puternic a căruia temelie, neîncetat mîncatã de isbirea valurilor, are astãdî abiã a Țecea parte din grosimea ce-a avut-o, și cu tóte acestea nu se surpă, așa de cu-tãrie este clãdit. Pe cel-lalt mal al Dunării, în Serbia, se află tot așa un zid și un pãrete vechiũ, la fel cu acest de la noi și unul în fața altuia. Când scade Dunărea, se

Traian.

Decebal.

véd de-alatul rîului vîrfurile stîlpilor pe cari a stat podul. La căpătăele podului aũ fost cetăți puternice în cari străjuiau soldați și apăraũ podul. De podul acesta nu se puteaũ minuna destul cei ce l'aũ vėđut, că deși Traian împăratul a făcut în vieța lui și alte lucruri minunate, totuși acest pod întrecea cu mult tóte cele-lalte fapte ale lui. Podul avé douė-deci de picióre, de piétră cioplită, și depărtarea de la unul la altul erà de 170 de urme. Iar stîlpiĩ erau uniți cu bolte, și înalțimea lor, fără de temelia din pămînt, erà numai în apă de 150 de picióre, iar lățimea lor de 50. Cheltuiala aceluĩ pod póte fi necređută, dar mai mare mirarea e că a fost făcut tocmai unde rîul are mai multe vîrtejuri, iar albia îi este noroiósă și locul îngust în cãt nu s'a putut abate rîul pe aiurea, pe vremea lucrării. Meșterul care a cărmuit lucrările a fost unul numit Apolodor, și e de minune cum a putut să lucreze sub apă.

Acest pod așa de trainic clădit ar stà póte și astăđi, dacă nu l'ar fi stricat mânia omenească, pentru-că isbirea valurilor și vremea cea multă nu l'ar fi putut răpune.

Dar când aũ început să năvălěscă păgânii

de peste Dunăre în Dacia, l'aŭ stricat însişî strămoşii noştri pentru că se temeau că nu-l vor puté apěra şi ast-fel vor trece mai lesne păgânii la ei.

Până la Traian nimeni de când se pome-nesce, n'a făcut pod peste Dunăre, cu tóte că aŭ mai trecut oştî peste Dunăre în ţările nóstre. Odată, cu vr'o trei sute de anî înainte de Christos, a venit pe-aici Darie împěratul Persiei, şi a voit să supue pe Sciţii ce locuiaŭ pe-atunci prin Moldova. El şi-a făcut numai pod plutitor şi n'a putut bate pe Sciţi. Insuşi Alexandru-cel-Mare, pe care-l sciţi din Alexandria, a trecut Dunărea şi-a umblat prin ţările nóstre de astădî, dar pod nu şi-a făcut.

Se mai spune prin cărtî că un împěrat creş-tin din Țarigrad — cu mult înainte de-a veni Turcii pe unde sînt — ar fi făcut un pod peste Dunăre, pe la Turnu-Măgurele pe unde am avut şi noi Români pod plutitor la 1877 când am biruit pe Turci la Plevna.

Turcii de câte orî treceau cu oştile, îşi fă-ceau pod pe luntri. Lui Mihaiŭ Vitézul şi lui Mircea când aŭ trecut să ducă spaima în ţera

turcăscă, le-a făcut Dumnezeu un pod firesc, căci în anii aceia înghețase totă Dunărea.

Strămoșii noștri au făcut cel dintâiu pod stătător și clădit cu mult meșteșug peste Dunăre, și scris a fost că după opt-spre-dece sute de ani strănepoții lor să facă al doilea pod, tot așa de minunat și de trainic. Eu înțeleg podul ce s'a făcut în zilele noastre și ale vitézului nostru rege Carol, la Cernavoda. Mare lucru e podul acesta și o minune a lumii ! E așa de înalt, de-asupra apei, încât pot trece pe sub dînsul cele mai grozave corăbii. E lung de șapte sute cincî-decî de metri; și stă pe patru stîlpi de câte-o sută de metri. Stâlpii sunt înfipti în pămînt până la o adîncime de 20 de metri, cam la vr'o 40 de metri ei staū în apele Dunării. În totă lumea astăzi numai un singur pod mai este făcut cu mai mult meșteșug și mai cu îndrăsnéță lucrare, decât al nostru.

VIII.

Să ne întórcem de la Dunăre iarăș la munți și să urmărim cursul Oltului, de cum intră în

pămîntul Țerii-Românescî, căci vom sosi noi iarăși cu el alături la maica noastră Dunărea.

La munți! La stînga ai Făgărașului, la drépta ai Gorjului. Vecinic locaș al libertății și-al numelui românesc, până unde n'aũ pătruns, cătînd statornicie, nici odată dușmaniî carî aũ cutropit șesurile!

Aũ vëdut munțiî aceștia multe în vieța lor și-aũ rësultat cîte-odată de vuet de arme și de urlete de dușmani ce periaũ sub măciuca de fier a Românului! Grozave ȃile-aũ ajuns pe vrășmașii ce-aũ îndrăsnit să vină până pe-aici! Iată, pe la Severin se vede intrînd o óste străină de ostași cu pene de vultur pe coiful de argint, toți în zale de-oțel, și mulți ca brađii dintr'un munte. E óstea Craiului unguresc Carol Robert, însuși craiul vine în fruntea grózniceî armate. Vine înaintînd fălos și încređut, ca pe pămîntul lui. El are de gînd să bată pe Vodă Alexandru Basarabul și să-l scótă din țeră cu tot némul românesc, pentru-că nu i se cade unui Craiũ așa de puternic să sufere neam străin pe pămînt unguresc!

Némul străin eram adecă noi, iar pămîntul cel unguresc eră Țera-Românescă, eră mai ales

Oltenia. Asta se întâmplă la vr'o patru-șeci de ani după scoborîrea lui Negru-Vodă din țera Făgărașului, pe-atunci pe la începutul domniei românesce, când Unguriî țineau că țera lui Negru-Vodă e ungurască, pentru-că el din țera ungurască a ieșit.

Și iată, nepotul lui Negru-Vodă, Alexandru Basarab care stăpâneă țera pe-atunci, scrie regelui unguresc «și-l rógă să se întórcă în pace și să se ferască de primejdii, că de vor veni mai încóce, nu vor scăpa de ele». Sumețul craiû a rîs și cu trufie a răspuns solilor : «Așa să-î spuneți lui Basarab, că el este păstorul oilor mele și dacă s'a ascuns în munți, am să-l scot de barbă din vizuina lui.»

Și a întrat craiul printre munți. Și iată, ajungînd cu óstea lui cea mândră într'o vale strîmtă și închisă de rîpi înalte, de-odată vede că valea este umplută tare de Români pe mai multe locuri. Iar de-asupra, pe culmile rîpilor se vîd umblînd Români și răsărind tot mai mulți și încep s'arunce săgeți în óstea craiului. Craiul, neputînd înainta de cei ce-î astupă drumul, se întórcе și vede cu gróză că la spate îl așteptă Vodă Basarab cu óste. De sus plouă săgețile

în fundul văii ; caii n'aũ unde sã se misce, și cad cu cãlãreți cu tot de tóte pãrțile. Nicĩ sã fugã nu pot pentru umplutura de amẽdouẽ pãrțile, nicĩ nu pot sã se urce la Romãnĩ pentru rĩpile cele drepte, și cad acolo tocmai ca pescii 'n plasã. Cad prinții cei puternici de avalma cu oșteniĩ de rĩnd, cad tinerĩ și bãtrãnĩ, ținẽnd acẽstã prãpãdenie de Sãmbãtã pãnã Marți.

Și prins-aũ Romãniĩ mulțime de Ungurĩ, luat-aũ arme și vestminte scumpe, și aur și argint și vase scumpe, și multe lãđĩ cu banĩ și mulți cai înșelați și tóte le-aũ dat lui Vodã Basarab. Iar craiul unguresc schimbãndu-și hainele și armele cu o slugã a sa, abiã a scãpat cu fuga și nu s'a oprit pãnã 'n scaunul sãu din Buda. Și i-a trecut și lui și Ungurilor pofta sã mai int're în Tãra-Romãnescã!

IX.

Nu sciũ dacã mai avem unde-vã pe pãmĩntul romãnesc un loc mai frumos prin sãlbãticia lui decãt valea Oltului la intrarea lui în Romãnia. Cãnd viĩ din Ardél, cu cãt te apropiĩ de Turnul-Roșu, cu atãta valea Oltului se strim-

téză și frumusețea locurilor te uimesce și te 'nspăimîntă.

Oltul face cotituri într'una și spumegă cu mînie isbindu-se de stînci, iar vuetul lui umple pădurile. Une-orî ți se pare că se 'nfundă, căci nu veđi nicăiri loc de ieșire; în fața ta munte, în spate munte, iar pe de lături gròzavele stînci staū să se 'mpreuneze peste tine. Dar Oltul cotesce, și 'n fața ta se deschide privelisce nouă. Un pâriū pe care-l treci cu picioarele, și el e înfiorător cînd se sbate printre stînci, dar un riū așă de puternic ca Oltul!

Pe la Rîul-Vadului, drumul în cotiturile sale ce urmăresc pe-ale Oltului, se ridică până la o înălțime înspăimîntătoare de-asupra rîului—une orî cu patru sute de metri. Aninat pâr'că pe cóstele repeđi, drumul șerpuesce îngust și primejdios pe de-asupra văii, în fundul căreia se rostogolesc apele puternicului riū ca un balaur uriaș ce se sbate de vécuri. Singurătatea locului, cu pădurile pline de sgomotul asurđitor al rîului, și prăpăstiile lui, ar fi un chin pentru călător, dacă ar ținé într'una. Dar unde să lărgesce valea și Oltul se mai astîmpără, ochiul îți rămîne nesăturat de tă-

cuta frumusețe a văii. O tablă de marmură la Căineni spune că drumul pe-aici e făcut de Austriaci. Intr'adevăr ei l'aū făcut acum 200 de ani, când biată Oltenia noastră a fost dată de Turci Austriacilor cari aū stăpânit-o vr'o douăzeci de ani și atâta aū jefuit-o, în cât a rămas și vorba «De când cu Nemții cu kódă», adecă de ostașii lor cari purtau păr lung și 'mpletit ca kódă femeilor. Se mai spune într'acea tablă de marmură de «vechea trecere» a Olteniei sub stăpânirea Austriei. Și parcă și Oltul rîde de vecinicia Austriecilor care a ținut douăzeci de ani!

Până la Râmnicul-Vâlcei, cale de-o ȕi cu picióarele, Oltul se tot sbate printre stânci. Une-orî valea e așa de îngustă, încât Oltul o umple din deal în deal, și poți să arunci cu piatra peste el. Pe la mănăstirea Cornetului valea se deschide și locul sc face din ce în mai frumos. Dar după scurtă cale valea se strimtéază iarăș, Oltul începe să facă cotituri printre stânci uriașe. Acum nu mai veđi copac, nu mai veđi flóre, nu veđi iarbă și fi-orî te cuprind de atâta pustietate a văii. Apele se sbat în vârtejuri, și la locul numit

Clopotul, e o fierbere și o svîrcolire de ape închise între stânci, încât par'că le pórta puterea ladului. Acì e locul cel mai primejdios al Oltului pentru plute. De mult de mult odată, așa spun ómenii, ar fi cădút în adâncimile rîului un clopot mare și făcut anume pentru episcopia din Râmnicul-Vâlciî, și de sute de anî se sbate ast-fel apa peste dînsul.

De aici Oltul trece pe lângă monastirea Turnului, care stă pe-o stâncă înaltă și gólă, de nu te poți urca la ea decât cu picióarele. Trece pe lângă «masa lui Mihaiú-Vitézul» o lespede mare și rotundă — despre care spun ómenii că ar fi adus-o oșteniî vitézului Vodă și aú așezat-o acolo și că pe ea a cinat Mihaiú cu căpitaniî sêi, când a trecut cu oștile sale ca să bată Ardélul. De aici Oltul mai face câte-vă cotituri și s'apropie mereú de mucelele ziduri ale mănăstiriî Cozia și le-ajunge în urmă, isbindu-se cu sgomot de stânca pe care stă puternica cetate a lui Mircea-cel-Mare.

X.

Cetate, nu mănăstire! Cel ce-a întemeiat-o avé mai mare grijă de a pune piedeci în

drumul vrăjmașilor noștri, decât a face locașuri de rugăciune.

Pe vremea lui Mircea-cel-Mare, care a făcut Cozia, țera noastră încă nu era bine întemeiată. Sîrbi și Bulgarii o nelinișteau de peste Dunăre, Ungurii o supărau mereu de peste munți, și iată că începura să s'arate cele dintâi oști ale Turcilor la Dunăre și amenințau creștinătatea. După puțină vreme Sîrbi și Bulgari au și căzut sub stăpânire turcească. Mircea, domn tîner într-o țară tîneră și fără oște temeinică, s'a apucat să-și facă de toate. El a împărțit țera în județe și le-a dat povățuitori, și a făcut oște statornică, multă și pusă sub căpitani, tot lucruri care până la el n'au fost. De la el a început țera să fie așezată. Și e lucru de înțeles, că grija lui cea mare a fost să aibă cetăți de unde s'oprască pe dușmani și unde să se tragă el la vreme de primejdie.

Capitala țerii era pe atunci la Târgoviște, iar domni năzuiau să-și adune puterile pe lângă Olt și pe sub munte. Acolo le era forțărea cea mare. Spre Olt s'a tras și Mircea cînd l'au năpădit Turcii, spre Olt s'a tras Mihai Viteazul cînd n'a mai avut puteri de

luptă cu oștile Sultanului, iar noi, în Țările lui Carol-Vodă, la Olt ne-am îngrămădit oștirile când am început războiul la 1877.

Și așa Mircea, ca să apere trecătorea Ol-
tului, a făcut cetățuia de la Cozia, iar pentru
apărarea trecătorii Vulcanului și a văii Jiului
a întărit Tismana. Poate că și la Sinaia a făcut
cetățue, ca să apere valea Prahovei și trecătó-
rea dela Brașov, iar pe urmele cetățuii lui s'a
rădicat mai târziu mănăstirea de un boer Can-
tacuzin.

Trecătórea cea mai lesnicioasă a Turcilor a
fost tot-deuna pe la Giurgiu. Aici aveau însă
ai noștri o cetățue, rămasă încă de pe vremea
Romanilor, și numită Sfântul Gheorghe. Pe
asta au pus mâna Turcii mai târziu; acesta și
cetatea Turnului-Măgurele au fost cele dintâi
petece de pământ românesc pe care ni le-au
luat Turcii, iar mai târziu ne-au luat Giurgiu
întreg și Brăila. Acestea au fost singurele trei
orașe turcesci pe pământul țării românești,
aici și-au făcut ei și biserici de-ale lor, pentru-
că pe pământul nostru n'au avut nicăiri voe
să-și facă moschee și nu și-au făcut.

Numai după ce-a căzut Giurgiu în mâni tur-

cescî, s'aû gândit domniî să mute capitala de la Tîrgovişte la Bucurescî, ca să fie mai aproape de Turcî. Ce inimă erà în ei ! In loc să fugă de primejdie, se apropiaû de ea şi-şi făceaû cuibul în faţa duşmanilor, ca să pótă sàri mai iute asupra lor ! Şi cine erà mai în stare să fie aşà de îndrăsnet, să-şi lase scutitele locuri de sub munţi şi de la Olt şi să-şi înfigă tabëra tocmai în ochii duşmanilor ? Cine altul, de cât neastâmpăratul suflet cel fără de témă şi braţul cel fără de greş al nostru, Mihaiû Vitézul ! De la el aû rămas Bucurescîi capitală neschimbătoare a Țëriî Românescî.

Inainte de Mihaiû, cu douë sute de anî, gemenele saû întru îndrăsnélă şi pricepere la ale răsboiului, Mircea-cel-Mare, îşi făcuse cetăţue la Bucurescî, Curtea-Veche, care s'a numit aşà mai târðiû căci într'însa şedeaû Domniî.

Nici Mircea nici Mihaiû, cei mai viteji doi Domni ai Muntenilor, n'aû fost bisericoşi, pentru că sufletul lor erà întors numai spre răsboe. Alţi Domni mari orî aû cumpërat pacea cu banî, orî aû avut noroc să aibă pace, dar Mircea şi Mihaiû n'aû vrut să deà răgaz duşmanilor nici o clipă, şi nici n'aû căutat răgaz

din partea lor. Tot așa Ștefan-cel-Mare al Moldovei, trăsnetul răsbóielor; numai că el, având lungă domnie, a făcut și biserici multe.

Acestea vi le-am spus numai pentru luminarea minții, ca să pricepeți cele spuse mai nainte și cele ce le voi mai spune, ca să știți întru câte chipuri s'aun nevoit Domniș noștri să-și apere țara și némul. Am de gând să vi le spui mai cu de-amănuntul într'altă carte, pentru ca acum m'aș fi ținut numai de-ale Oltului, de-aceea mă întorc la cetățuea Coziei.

XI.

Cetățuea e clădită pe un sghiab de stâncă ce ese de-adreptul din matca Oltului. Astăzi nu e cum a fost dintru început, căci multele schimbări au prefăcut-o cu totul. Clopotele pe cari e scris numele întemeietorului ei, a lui Mircea, au fost duse de aici la Curtea-de-Argeș, iar odórele și lucrurile de preț la Episcopia din Rîmnic.

Astăzi își târăsc amarul într'însa făcătorii de rele, dar întru câtă mărire străluci ea odată pe când eră cea dintâiu mănăstire din țeră! Mu-

cedele ziduri n'aũ păstrat nimic de cât amin-tirea trecutului și douë morminte cari ascund sfintele óse, sfinte de apururi cât or fi Ro-mâni pe lume, ale lui Mircea și ale mamei lui Mihaiũ Vitézul.

La drépta, cum intri în biserică, se vëd a-mândouë mormintele. Mircea, întemeietorul Țe-rii-Românesci, biruitorul Turcilor și vitézul cel nenspăimîntat, iar alături mama celui mai cum-plit dușman al legii turcesci și al celui mai îndrăsneț apărător al țării !

Cât de frumos ar fi fost să-și dórmă veci-nicul somn alături acești doi Domni de-un su-flet și de-o fire: Mircea și Mihaiũ ! Eĩ doi, lucéferii Țerii-Românesci și spaima de veci a Turcilor ! Unde-am fi putut ridica noi altar mai sfînt, pe pămîntul întregului ném al nos-tru, decât la Cozia de-asupra mormîntului a-cestor doi viteji ? Altar al némului, la care să s'adune întrégă suflarea românéscă de-apururi ca să se róge pentru eĩ și din faptele lor să 'nvețe iubirea de ném și de țeră ! Frumos ar fi fost ! Dar vrut-a Dumneđeũ, ca Mihaiũ să móră ucis pe pămînt străin, iar capul să-ĩ zacă într'o parte, iar trupul într'alta. Dar totuș e

înălțător gândul, că dacă nu Mihaiu, cel puțin mama lui zace alături de Mircea, și așa a voit ursita nămului nostru că privind aceste morminte să ne-amintim de-odată de cei mai glorioși Domni ai Românilor.

Biata Tudora mama lui Mihaiu ! Când a văzut pe fiul său pornind răsbóie în țără străină, par'că a simțit că n'o să-l mai vadă și a intrat în mănăstire. Și i-a venit vestea acolo, că fiul ei a pierdut și războiul și viața și că zace nengropat în țără străină, și-a murit biata de supărare. Fericită ne ești tu, Tudora, căci al tău a fost cel ce fu mândria și scutul de apărare al nostru al tuturor, și căci dormi alături de cel ce-a fost la vitejie și la minte de-opotrivă cu fiul tău !

De câte ori ósele tale, Mirceo, tu Domn iubitor de răsbóie, nu vor fi tresărit în mormînt, auzind vuet de oști pe lângă Cozia ta ! Căci de cincî sute de ani, de când ești tu mort, câte oști au trecut pe lângă tine, cât sânge omenesc a stropit zidurile cetății tale ! Și sub zidurile ei, și 'ntre ziduri, și până 'n sfîntul altar al bisericii, s'au văduț încăerări de om cu om, și capete bolborosind în sânge cald

Mihaiŭ-Vitézul.

s'aũ rostogolit pe lespedeã sub care-ți zac
ósele ! Trecut-aũ și Turci, și Nemți, și Un-
guri, și Ruși, și Greci cu oștile lor pe la Cozia,
și multe lupte s'aũ dat împrejurul ei.

Ce de vaete ți-or fi tulburat somnul tãu,
când pãtrundeã Turcii în cetatea ta, pe urma
bieșilor Români, fugiți de gróza lor. De câte
orí n'aũ intrat Turcii în ea și-aũ măcelãrit
fãrã alegere bãtrâni și copii, bãrbați și femei,
pângãrind locașul Domnului și-al tãu!

Cât de 'ngrijat vei fi fost tu atunci, când
în mijlocul frãmântãrii tale și a grijei despre
partea Ungurilor, ai aũdit de-odatã cã un nou
nãm de pãgân s'a arãtat pe lume, Turcii;
cã împãrãția cea mare a Grecilor a cãdũt strivitã
sub iataganul acestor necunoscuți pãnã atunci,
dușmani ai crucei, cã împãrãția Sîrbilor a cãdũt
și ea, și cã oștile turcesci sunt la Dunãre și a-
cum vor nãvãli ca potopul sã te 'nece și pe
tine ! Atunci Ungurii speriați de noul pãgân aũ
uitat dușmãnia lor și împreunãnd oștile lor
cu ale tale și cu ale Sîrbilor, ați trecut Dunãrea
cu toți frãșesce, ca creștini, sã puneți pie-
dicã puterilor Sultanului. Și v'a bătut Sultanul,
atãta putere avẽ, și v'a bătut și a doua órã

când v'au venit și Poloniî și Francezii într'ajutor! Sărmană creștinătate, ce furtună se vedé venind! Și mai ales ție, bietule Mircea, ce ți se pregătiă! Tu erai cel mai în calea Sultanului și cât eră el de mânios pe tine, că ai încercat să-l opresci în drum și cum îți ură el numele tău de creștin!

Și a venit Sultanul Baiazet, cel numit Fulgerul, cu óste cãtã frunză și ierbã, ca să-ți stingă de pe pãmînt nẽmul pe care-l stãpãnea și țera Basarabilor tăi s'o pue sub cãlcãiu! Ce te gãndea tu, Mircea, atunci? Dar sufletul tău eră mare și se 'ncredea în Dumnezeu. Ai lãsat pe Sultan s'alerge prin țerã, prãdãnd, și tu te ținea pe urmele lui, prin pãduri și prin vãi. Și când ți-a venit la îndemãnã, pe apa Ialomiței, la Rovine, l'ai isbit fãțîș și cu așã putere, cã óstea cea mare a lui s'a risipit ca plãva. Și fugea Sultanul cu turbanul cãduț și cu briul descins, și tu pe urmele lui! Și i'ai gonit din urmã, ca lupul turma de oi și i'ai ajuns la trecãtórea lor la Giurgiu și numai Iadul știe cãtã mulțime de Turci a perit acolo de mânia ta. Și-au vëduț Turciî, cã este și între creștinî cine să-i învețe minte, pentru

că tu ai fost cel d'întâiu Domn creștin care a bătut pe Turci. Iar ósele lor adunate la Giurgiu le-ai adus în București, așa de multe de-ai făcut colină peste ele, iar pe colină ai clădit mititica biserică a lui Bucur, care stă și astăzi.

Și nu ți-au putut ierta nici odată Turcii nelegiuirea ta că i-ai bătut cu atâta rușine și că spre batjocură le-ai pus ósele sub cruce, ca să le vadă de câte ori vor trece prin țără. Nu ți-au putut ierta, și când au putut pătrunde și ei până la ósele tale, la Cozia, ți le-au desgropat și le-au scormonit, ți-au împușcat icónele din mănăstire, au scos ochii sfinților zugrăviți pe pereți, găurindu-i cu iataganele, cum se vede încă și astăzi, și în urmă ți-au aprins mănăstirea, ca să-ți ardă cuibul cu óse cu tot. Dar n'a voit Dumnezeu părinților noștri...

XII.

Afară de Cozia, mai este încă în Oltenia o mănăstire în care sunt înmormîntate ósele unui mare Domn al țării, Arnota, de pe va-

lea Bistriții. Domnul îngropat într'însa e Mateiș-Vodă Basarabul. Acest nume încă nu l-am pomenit până acum în cartea noastră, dar vrednic este să fie pomenit de-apururi.

Mateiș n'a fost fiș de Domn, ci numai boer din țera Oltului, dar din vița cea strălucită a domnilor Basarabi. Pe vremea aceea, Grecii umpluseră Țera-Românescă și așa s'aș purtat că aveaș în mână și domnia și boeriile și școlile și mânăstirile, năzuind să stórcă țera și să facă averi mari pe cari să le ducă în țera lor. Nu mai încăpea Românul nicăiri și nu se mai puté învîrti de Greci.

Țera gemea așa pe tăcute când s'aș rădicat Olteniș, cari voiaș să fie Româniș în țera lor și românescă să le fie și domnia și biserica. Iar în fruntea lor a stat Mateiș, care a dat jos din scaun pe Domnul de pe atunci care eră dat pe partea Grecilor. Boeriș aș ales apoi Domn pe Mateiș.

Cât a domnit, și a domnit mult, străduința lui Mateiș a fost să facă școle și biserici. A purtat și răsbóie cu Turciș și-a biruit, căci eră vitéz din fire.

El a fost cel dintâiș Domn care a tipărit

cărți românesce și a dat cea dintâi lege scrisă, căci până la el judecățile se făceau numai după obiceiurile apucate și dreptatea se împărția după voia Domnului. În biserici se făcea slujbă în limba sîrbescă, și nici Mircea cel Mare, nici Mihaiu, nici Négoe cel bisericos care a făcut mănăstirea de la Argeș, nici Radu cel-Mare care a întemeiat episcopiile noastre, nici alți Domni nu s'aun gândit să scótă din biserică limba Sîrbilor, pe care Românul nu o înțelegea. Iar cu asta Mateiu-Vodă și-a făcut nume de laudă între noi pentru vecii vecilor, că ne-a scăpat de închinarea sîrbescă și ne-a întors la limba părinților noștri.

Mateiu parte a clădit din nou, parte a reînnoit patru-șeci de biserici și mănăstiri, așa încât stă alături cu Ștefan Vodă al Moldovei care tot patru-șeci de biserici a făcut.

Iar Arnota a făcut-o Mateiu deeft mulțămire lui Dumneșeu că a scăpat de nisce Turci cari îl căutaun să-l răpue vieța. Pe atunci eră baltă cu stuf pe acolo, și Mateiu s'a ascuns în stuf. Balta a secat-o, apoi a ridicat și a netezit locul, și-a pus altarul mănăstirii tocmai acolo unde a stat el pitit în baltă. Așa spun ómenii.

Dintru 'nceput Mateiŭ a fost îngropat la Mă-năstirea Délului lângă Tîrgovişte, dar mai târ-diŭ i-au mutat ósele la Arnota cea făcută de dînsul, căci aşà a dorit până a fost în viétă.

Multă credinţă aveau strămoşii noştri în Dumne-deŭ şi puternică le erà iubirea legii stră-moşesci! Unde te întorci în ţera nóstră, gă-sesci mănăstiri şi biserici. E adevărat, că uniŭ le făceaŭ numaŭ ca să fie cevà de pomenire pe urmele lor, dar aceştia erau cei puţini. Cei mai mulţi le făceaŭ pentru mântuirea sufle-tului lor şi al celor ce caută mântuirea. Şi se întreceaŭ Domniŭ cu boeriŭ şi cu Mitropoliţiŭ să ridice biserici şi să le înzestreze cu odóre şi cu veştminte şi să le dăruiască moşii. Uniŭ au făcut minuni de frumuseţe, cum e Curtea de Argeş a lui Négoe Basarab, care n'are sémén de meşteşugit ce e lucrată, orŭ ca Trei-Ierarhi, biserică cu trei altare, a lui Vasile Lupu Vodă din Iaşi, clădită din piatră cu cioplituri, aşà că tótă biserica ŭi-se pare învelită în horbot de sus până jos.

Şi precum erau vremile pe atunci, cu nă-vălrŭ de-ale vrăjmaşilor pe neaşteptate şi cu răsbóie fără contenire, cei-ce întemeiaŭ mă-

năstiri căutaŭ locuri adăpostite și ascunse prin văi mai greu de străbătut, ca să aibă scutire de năvălitori. Și de aceea ele nu erau numai locașuri sfinte, ci tot odată cetăți cu ziduri puternice, ca să ție dușmanii în loc până ce să pótă cei strimtorați să fugă prin păduri. Mai tóte mănăstirile din munți sunt așezate așa, că să veđi departe de la ele peste văi și să cunoscă cu multă vreme 'nainte primejdia ce sosesce.

XIII.

Câte odóre vechi, câte lucruri de preț, câte cărți și hârtii doveditoare ale drepturilor nóstre, tóte ni s'aŭ păstrat numai prin mănăstiri. Orașele erau amenințate de mânia Turcilor și-a altor némuri. De câte oră n'aŭ ars Bucurescii și Iași, de câte oră Craiova, iar orașele mici se prefăciaŭ ruină, nu numai pe vremea răsbóielor și a răsvrătirilor, dar și când Turcilor le da prin gând să aprindă țera ca să ne pedpséscă pentru vr-o vină pe care ne-o căutaŭ cu lumînarea. Și așa tot ce aveaŭ scump și de preț, ascundeam prin munți.

În munți și 'n mănăstiri ne am păstrat însă ce aveam noi mai scump, după numele nostru, libertatea. Iar când am fost aproape de prăpastie, din munții Olteniei ne-a venit Mântuitorul care ne-a smuls din gura morții. Din Oltenia, pentru că într'acest colț de țară n'a perit nici odată sentimentul românesc, n'a perit îndrăsnéla de-a rădiea brațul și puterea de-a isbi.

Cine dintre Români n'a auzit de Domnul Tudor? Il cunosc mănăstirile Olteniei, că din ele a pornit Tudor cu poporul după el, ca să strige: «Grecii în țeara grecască, iar în România numai Români!» îl cunósce țera întregă și némul nostru întreg, căci ne-a întors la zilele vechi când Românul să scia stăpân în țera lui. Il cunosc Grecii, că le-a dat peste mână, și-l cunosc Turcii că i-a silit să-și mai pue poftete 'n cuiu!

Domnul de care v'am vorbit cu vr'o două toți înainte, Matei Basarabul, Oltén după ném și după fire, se rădicase în potriva Grecilor cari ne cotropiañ pămîntul. A sărit cu Oltenii și-a scăpat țera. Dar după mórtea lui n'a fost cine să mai ție pe Greci în frîu, și

răul s'a făcut tot mai rău. Atâta putere aveau și aici și la Țarigrad, încât la urmă au pus mâna și pe scaunul țării. Câți Greci de prin lume, toți veniau să cumpere dela Turci scaunul țării noastre, și cine da mai mult ori se scula mai de dimineță, acela ne era Domn. El aducea cu el totă liota de nărurii și-i pune în slujbe, și cu toții se împrăștia de odată prin țară să stărcă țera, să-și scotească bani dați pe domnie și să-și facă averi încât să ducă aurul cu carele, și toate le făceau pe repede-lă și apucau lumea de gât să le dea parale. Atâta le era lor, căci nu trecea anul și venia alt Domn cu altă liotă după dînsul. Și a ținut acest lucru jalnic pentru noi mai mult de-o sută de ani. Ce le păsa veneticilor, că peria țera! Ca să n'aibă de cine să se temă, ne-au stricat oștea, așa că pe atunci noi Români n'aveam nici Domn, nici oște, nici țară. Era par'că perise nărul românesc!

Așa erau vremile când Tudor a rădăcat Oltenii. El n'a fost nici Domn, nici măcar viță de Domn, ci țeran din munții Gorjului. Scia puțină carte și adună birurile pentru domnie. Umblase pe ici pe colea prin țară, cunoscea

și pe țăranii și pe boerii, și i se amărise sufletul de câtă răutate vedeă dela Grecii și dela Domn. Resculând Olteni, el și-a întărit mănăstirile ca să le aibă de adăpost la o vreme, și a plecat cu óstea de țăranii spre Bucuresci. Asupriții ómenii, cari îl vedeau ca pe un Mântuitor, l-au numit «Domn» al lor, și așa i-a și rămas numele, măcar el Domn în scaun n'a fost nici odată.

Domnul grec din Bucuresci a fugit, boerii grecii și asupritorii s-au ascuns pe unde au putut, când au prins de veste că vin Olteni și cer capul Grecilor. Boerii români, strimtorați și ei de Grecii ca și țăranii, au dat mâna cu Tudor și-au înscințat pe Turcii cari credeau că țera s'a resculat în potriva lor, că Românii s-au săturat până în gât de mănăstiriile Grecilor, că voiau să-i alunge din țară și să-și pue Domn român în scaun. Grecii încă de mai înainte își făcuseră óste pe pământul nostru și lucrau în taină să scuture jugul turcesc, însă nu de pe gâtul țării noastre, ci de pe al țării lor. Și așa óstea lor stă la Colentina, iar a lui Tudor cea românească la Cotroceni lângă Bucuresci.

Tudor cu boeriî românî stăpânia țera, da porunci și erà întru tóte ca un Vodă. Dar Greciî îl pândéu să-l omóre, căcî eî cređuseră că Tudor va da mâna cu eî în potrive Turcilor, iar Tudor le-a spus verde că jugul Grecilor e mai rău și mai ticălos decât al Turcilor, și de-aceea el vreà dintâi să scuture jugul cel mai greú. Turciî în vremea asta, aúđind ce e prin România, aú pornit óste peste Dunăre. De géba le-a spus Tudor, că el n'are nimic cu Turciî, numai cu Greciî carî stricaú țera, Turciî n'aú vrut să 'nțelegă și credeaú că Tudor e înțeleș cu Greciî. Ca să le tae bănuiala, Tudor s'a tras cu óstea lui spre Pitești. Acì însă l-aú prins Greciî, fără de veste, și l'aú dus legat în tabăra lor, unde l'aú cîopârțit cu cuțitele și l-aú aruncat în șanț. Și așa a perit Tudor, cum a perit și Mihaiú-Vitézul, ucis cu mișelie. Dar acum li s'aú deschis Turcilor ochiî și-aú vedúť, ca tocmai Greciî care prin Turci aú ajuns la Domnia țărilor, tocmai eî aú fost cei haini, iar biețiî Români le-aú fost cu credință. De aceea și pentru asta, și pentru témă să nu se rěscóle Români iarăș, că vedeaú și Turciî că aú

dreptale să se răscóle, Impărăția a dat Românilor voe să-și alégă iarăși ca 'n vremile vechi Domnii pâmîntenî, Români, și să-și ție óste românéscă. Și și-au ales Româniî Domn după placul lor și-au scăpat de Greci cu totuluî tot, și apoi n'aû trecut nicî cincî-decî de ani și s'aû unit Moldova cu Muntenia sub un singur Domn, sub Cuza.

XIV.

Cetitorul a băgat de sémă, că scoborînd cu povestea nóstră de-alungul Oltuluî, ne-am oprit la Cozia și de acolo ne-am pornit cu vorba la Mircea-cel-Mare, la Mateiû Basarabul și la Tudor. E așa de frumos să stai'vorbind despre ómeniî cei mari ai némuluî, ómeniî carî aû făptuit lucruri de uriaș și ne-aû deschis drumurile spre mărire și libertate! Cei mai mulți s'aû luptat cu sabia, căcî așa erau vremurile și între atâția dușmanî răi și lacomî n'ajungeaî la nimic cu dreptatea și cu bună învoire. Mulți s'aû străduit cu așezarea legilor și cu întocmirea dinăuntru a țării, cu tâlcuirea sfintelor cărți ale scripturei, cu înălțarea de

biserici și de școli, cu rădicarea buneî stări a țerii — care după cum i-a fost firea și vremea întru care a stat.

Dar pentru toți, mai pe sus de tóte, erà legea creștinéscă. Noî, dintre câte némuri le avem împrejur, noi am fost cei dintâi încreștinați și simburile creștinismului erà printre noi încă de la începutul-începutului, de când ne-a adus Traian pe locurile acestea. Ungurii și Rușii și Sîrbiî și Bulgarii și Leșii, ei toți sînt copii pe lângă noi, când ne veî căutà vârsta și aniî de când suntem de legea lui Christos.

Iată, scoborând cu gândurile acestea de la Cozia și trecênd pe lângă atâtea mănăstiri de pe lângă Olt, pe lângă Ostrovul cel întemeiat de soția lui Négoe-Basarab, de Dómna Despina care și-a vîndut inelele din degete și cerceii din urechi, ca să aibă bărbatu-sêu cu ce isprăvi mănăstirea cea minunată de la Argeș, trecênd pe lângă Cetățuia cea de pe vîrful unui dél și pe lângă Fedeleşoiul de dincolo de Olt, ajungem la Rîmnicul-Vilciî. Gândurile ce le-aveam, venind de la Cozia, mi se sporesc mai cu putere acum în suflet.

Mândrule Rîmnic al Vilciî, orașul episco-

pesc al Țării-Românesce, cuibul dintru care s'au împrăștiat puii peste totă țera ! La Rîmnic am avut noi cel dintâiu Mitropolit al Țării-Românesce întregi, iar în Oltenia, la Severin, pe cel dintâiu Episcop al Românilor de care se face pomenire în cărți.

Vechiule Rîmnic al Vîlcii ! Tu erai oraș mare pe vremea lui Traian și ai celor dintâiu strămoși ai noștri, tu apărai trecătorea Oltului și luași vamă de la cei ce treceau cu mărfuri munții. Nu sînt nici două orașe așa de vechi ca tine pe 'ntreg pămîntul locuit de Români, și dacă și sunt, n'au avut dîilele măririi tale !

Pentru îndepărtarea vécurilor și pentru lipsa de carte scrisă de pe acele vremuri, noi nu scim astăzi pe unde au avut Românii Episcopi înainte de descălicarea Munteniei și a Moldovei. Atîta scim că la Făgăraș, pe vremea lui Negru-Vodă, era un Episcop, care a rămas acolo și n'a scoborît la Argeș. Iar pe vremea scoborîrii lui Negru-Vodă, Oltenii din Țera Basarabilor aveau un Mitropolit al lor în cetatea Severinului. Și după cum se vede, Oltenii nu aveau de ieri de alaltă-ieri Mitropolit,

ci de vremi uitate, și tot el stăpâniă și pe Episcopul din Țéra Făgărașului.

Iar după ce a venit Negru-Vodă de a întemeiat stăpânire dincóce de Olt, și după ce Basarabiă a venit și și-aă împreunat țéra cu a lui Negru-Vodă și-aă făcut o stăpânire mare, scaunul Mitropoliei din cetatea Severinului s'a mutat la Rîmnicul-Vilcei. Iar mutarea s'a făcut și pentru apropierea de scaunul țării, care a fost dintâi la Câmpu-Lung vr'o câți-va ani, apoi la Argeș iarăși scurtă vreme, și 'n urmă la Țirgoviște, și și pentru neliniștea ce-o aveau Mitropoliții la Severin, căci îi strîmtoraă Ungurii care cuceriseră acest oraș.

De aceea Mitropolitul din Rîmnic se numea al Severinului, sau al «noului Severin» cum se numesc episcopi din Rîmnic până astă-zi.

Și așa, Rîmnicul a fost scaunul Mitropoliei țării mai bine de o sută de ani, a vădut pe Mircea cel-Mare, care a și făcut o biserică în Rîmnic «Maica Domnului, a vădut și pe Mihai Vitezul care a făcut și el o biserică S-ta Paraschiva. Și iată pe cei doi viteji Domni ai Munteniei, pe Mircea și Mihai, făcând biserici într'acelaș loc. Scaunul a trecut apoi la

Mateiŭ Basarabul.

Argeș, în urmă la Tîrgoviște, și apoi la Bucuresci. La Argeș a rămas atunci scaun de episcop, la Rîmnic însă nu.

Dar apoi un Vodă Radu, numit cel mare pentru căte a făcut întru cele bisericesci, vedînd că o țără așa de mare e numai cu un Mitropolit și cu un episcop, a împărțit ast-fel țera — acu sunt patru sute de ani — și pe lângă episcopia de Argeș a mai făcut două: una la Rîmnic unde a mai fost, și la alta Buzău. Și așa a rămas până pe vremea lui Cuza, care a făcut a patra episcopie în Muntenia, la Galați.

Neam de la neam învață, precum pasărea de la pasăre învață să cînte, și multe am învățat și noi de la alte nămurî, dar și acestea au avut ce să învețe de la noi. Strămoșii noștri parte s'au încreștinat dintru cele dintâii vremi ale lor, parte au adus cu ei creștinismul din Roma și mulți pôte or fi vedut pe apostolul Pavel în viață, or fi vedut pe Petru murind pe cruce. Și pe cînd vecinii noștri de astă-zi cu toții au venit păgâni de pe unde au venit și păgâni au trăit de-avalma pe lângă noi, fie 'n război fie pe pace, sute de ani, pe atunci noi eram vechi în obiceiurile legii

creştinescî şi aveam întocmiri ale bisericii, aveam episcopi şi mănăstiri. Şi putem să fim mândri de asta, mândri cât om trăi, că vecinii noştri, mai tineri în legea lui Christos, au învăţat de la noi şi obiceiuri şi legi şi întocmirile bisericeşti, şi când se laudă cu creştinismul lor, le putem spune vorba din bătrâni: pe unde culegeţi voi surcele, noi am tăiat lemne!

XV.

Dar i-am învăţat noi pe cei din jurul nostru şi alte lucruri! I-am învăţat minte, că nu mulţimea câştigă orîşi-când răsbóiele, ci le câştigă şi cei slabi când se bat pentru libertatea lor, o câştigă şi cei puţini când apără legea şi ţera.

I-a învăţat minte pe Turci Basarabul Mircea la Rovine, când cu o mână de oşteni a înspăimîntat pe cel mai vitez dintre câţi Împeraţi au avut Turcii. I-a învăţat minte Ştefan-cel-Mare din Moldova, când i-a potopit la Racova şi înfundându-i pe toţi într'o mocirlă, a ucis atîta Turci, de se pustiuise óstea Sultanului, şi-a prins atâtea stéguri încât a avut

ce trimete la toți craii și Impărații creștinătății ca dar. Și la Valea Albă, cu toate că l'aù împins Turcii, atâta mulțime de Turci a tăiat, încât adunând ósele lor, a rădicat un munte din ele, pe miljocul șesului.

I-a învățat minte Mihaiu Vitezul la Călugăreni, că, măcar un Român avea să se lupte cu zece Turci, a intrat între ei cu toporul în mână el însuși și-a îngrămădit pe Turci în balta Nėjlovului și i-a pustiit. Și cu atâta iuțime i-a isbit, încât în învălmășag nici mărmarele oștii lor, Sinan, care cârmuiă două sute de mi de ómenī, n'a avut vreme să scape și-a căzut în baltă, de și-a rupt dinții, și l'aù scos de barbă din noroiu.

I-a învățat minte Vlad Țepeș, căruia cerându-i Turcii birul și 500 de copii, ca să-i turcască, le-a răspuns că birul îl are gata, dar copii n'are de dat. Și când aù venit Turcii cu óste, Vlad a fost așa de îndrăsneț că s'a îmbrăcat turcesce cu vr'o câți-va de-ai săi și-a intrat nóptea în tabăra Turcilor și a năzuit până la cortul Sultanului, să-l ucidă. Dar a greșit cortul și-a ucis pe-un vizir, și-apoi în gróznicul învălmășag ce s'a iscat, a lovit pe

Turci cu óstea ce și-o ținea ascunsă, încât Turciî atunci nóptea aũ alergat spre Dunăre, iar Țepeș îi goniã din urmă, și pe mulți i-a tăiat, pe mulți i-a împins în Dunăre și i-a strivit pe toți câți n'aũ sărit de spaimă în rîu mai înainte de-a-î ajunge el.

I-a învățat minte Ion Voda din Moldova numit cel Cumplit, care n'a vrut să mărăscã birul după cum cereaũ Turciî și chemând boeri și popor la Curte, le-a ȑis așa: «Mie 'mî-e ușor să plătesc birul ce-l cer Turciî, dar vë e greũ vouë, că nu eũ îl daũ, ci voi!» Ce frumoșe vorbe din gura unui Domn care își iubiã poporul! Și s'a împotrivit Ion-Vodã Turcilor cu óste și așa de voinicesce le-a ținut pieptul, în cât Turciî de necaz după ce l'aũ prins prin vîndarea unui boer ticãlos, l'aũ legat de coȑile a douë cãmile și l'aũ rupt în douë.

Dar i-a învățat minte pentru vecii-vecilor, Carol-Vodã, în ȑilele nóstre, la Grivița și la Plevna.

Așã pe Turci.

Dar și pe acei creștinî, carî ne-aũ fost dușmani, i-am învățat noi minte cãte-odată, cum să

se pórte cu alți creștini și cum să-și astîmpere prea marea fudulie față cu cei mai mici. V'am povestit într'alt loc cum a venit odată craiul Robert al Ungurilor «cu tótă puterea lui» cum dice cronica de-atunci, să ne ia Oltenia și să scótă de barbă pe Alexandru Vodă din vizuina lui, și cum Alexandru a apucat pe Unguri la Pasna în Gorj și i-a bătut așa de rău, încât aū murit ca muscele Unguri și însuși fălosul rege abià a scăpat cu fuga îmbrăcat în haine de slugă.

Pe Unguri i a mai învățat minte Ștefan-cel-Mare, cum scià el să facă. Pe atunci stăpânià peste Unguri craiul Mateiū, Român de némul lui, căci după părinți erà Corbea din Oltenia, și-și schimbàse numele pe latinie de-și diceà Corvinul.

Acesta a fost cel mai vitéz și mai vestit dintre câți crai aū avut Unguri și măcar că el și-a uitat vița lui cea românéscă și și-a făcut nume urît printre noi, ne este totuși de laudă, în ciuda Ungurilor, că a lor cel mai vestit craiū a fost Român de viță și Oltean după părinți. Și-a venit vremea să se măsóre odată acești doui vulturi, Mateiū al

Ungurilor și Ștefan al Moldovei, mai ales că Mateiș o luase de sus și ținea că Ștefan îi este numai un fel de slujitor, pus de el de Mateiș, peste țera Moldovei. Iar în Ștefan crăpă inima de ciudă de atâta fudulie a Ungurului și-l dojeniă. Iar când Mateiș, încreșut, a venit cu ôste mare să răpue pe Ștefan, l-a lăsat Moldovenul să-i intre în' țără mai adînc și într'o nôpte l-a isbit în orașul Baia, i-a aprins orașul în cap și i-ă sfărâmat ôstea cea mare, și însuși Ștefan a tras cu săgéta în Mateiș, pe când fugea Ungurul desculț cum a sărit din pat. Și s'a ales cu bătaia și cu rușinea Mateiș și cu săgéta lui Ștefan în spate căci patru ani a purtat-o în carne, în cât nu putea să șadă, și nimeni nu i-a putut-o scôte până n'a ieșit de sine-și.

Tot așa a scurtat Ștefan și trufia Leșilor, căci și aceștia țineau tot ca Mateiș, că Moldova e țera lor și Ștefan slujitor al Leșilor. Iar odată când Ștefan eră strîmtorat de Turci și a mers la regele Polon, să-l rôge de ajutor, acesta și-a bătut joc de Ștefan, din fudulia lui cea multă. Căci, fiind în tabără, pe când Ștefan, singur cu regele în cort, îl rugă și-i

spunea, la atâta l'a adus regele cu nevoirea, că Ștefan nescind ce mai face a îngenunchiat în fața lui, rugându-l. Atunci toate ațele cortului s'au deslegat, pânza cortului a căzut — căci asta era potrivită așa de fudulul rege — și întreaga tabăra a vădut pe Ștefan în genunchi. A tăcut atunci Ștefan, dar i se umpluse inima de mânie, de atâta faptă de mișel și de așa lucru copilăresc al Léhului. Și n'a mai așteptat ajutor și a plecat. Iar când după aceea craiul Albert a venit cu totă puterea ôstei sale, asupra lui Ștefan, ca să arete lumii că într'adevăr Lébule e stăpân al Moldovei, Ștefan i-a spus să nu s'apropie, căci are să-l facă de râsul lumii și să-i dea o bătae ca să n'o uite Leșii cât or trăi. Albert s'a apropiat, iar Ștefan l'a bătut cu negrăită cumpline în codrii Cosminului și a prins ôste multă, prinți și generali și vestiți boeri leșesci și rude de-ale craiului. Și ca să-și răsbune sufletul, i-a desbrăcat pe toți aceștia și i-a pus în locul boilor, la pluguri, bătându-i cu biciul și a arat un șes întreg cu ei, apoi a semănat ghindă, dintru care a eșit pădurea cea vestită numită Dumbrava-Roșie, căci a fost udată cu sângele celor

mai de frunte Leși. Și într'adevăr, de risul lumii a rămas fudulia Craiului, iar minte o țin și astăzi Poloniă această rușine și bătaie, căci de atunci e o vorbă printre Leși, că Moldova e cimitirul Polonilor.

XVI.

Fericită ești tu, Oltenie, țeră a Basarabilor, între toate țerile locuite de Români! În pământul tău a căzut din stejarul Romei cea mai sănătoasă ghindă și din acesta a ieșit stejarul Basarabilor care și-a întins ramurile cu încetul peste întreaga Țeră Românească. Dintre câți Duci și Voevođi Români s'aun svîrcolit de-alungul vremilor și în mijlocul popórelor năvălitoare, să întemeieze o domnie statornică și să caute cuib adăpostit din care să se împărtășească vulturii, nici unul n'a avut norocul vostru, Basarabilor! V'a urđit Dumneđeșu așa, v'a dat locul cel mai apărat și puterea de-a răsbi, ca să fiți păstorii turmei românești, iar numele vostru și țera voastră osia pe lângă care s'a învîrtit — și să dea Dumneđeșu să se învîrtască de-apururi, — întreg némul românesc.

În puternica cetate a Severinului, cea făcută de la 'ntâia descălecătore a némului, pe apa Dunării și 'n munții Oltului, acolo v'a fost vatra. Nu cunoșcem mai în adâncul vremii nici faptele vóstre, nici numele vostru, căci n'avem scrisóre de pe atunci. Dar vedem urmele puterii vóstre și ale sufletului vostru românesc, care neștirbit l'ați avut din véc. Ați stăpânit cu numele de Ban, țera dintre munți, Dunăre și Olt, și vî-o numeați Banat al Severinului. Iar după ce Ungurii v'au strimtorat venind din sus pe Dunăre, ați lăsat Severinul și v'ați mutat scaunul la Strehaia.

Ađi nu se cunoșce nimic din vechea vóstră capitală de la Strehaia, de cât cetățuia, care acum e biserică, dar după tóte ale ei se vede că a fost loc de apărare, căci și astăđi te miri de zidurile tarî ce-o împrejmuesc, în care sunt făcute anumite ferestruî pentru arcu și flinta dinăuntru. Trei Domni de mai târđiú, toți trei Basarabi și cei mai aprinși spre răsboaie, au înóit cetatea vóstră, Mircea Cel Mare și Mihaí Vitézul au voit s'o aibă tot cetate cum a fost, iar Mateiú Basarabul a făcut-o biserică.

De pe vremea domniei de la Strehaia ne-aũ mai rãmas alte douã cetãți ale vãstre, Gura Motrului, de unde veđi departe pe cele trei vãi mai de cãpetenie ale Olteniei, pe a Jiului, pe a Motrului și pe a Jiortului. Pe urmele cetãții a fãcut mai târđiũ Mateiũ Basarabul bisericã. Iar altã cetate vi-a fost Topolnița, cea înconjuratã de trei pãrți de vãi adânci, la un loc înfundat, cale de vre-o trei cėsuri de la Severin.

Iar cãnd și la Strehaia vi s'a pãrut locul pré la margine, cãci Romãniĩ voștriĩ se întinserã și peste Olt, v'ați mutat scaunul Domniei la Craiova, pe apa Jiului.

Baniĩ Craiovei, saũ aĩ țerii Severinului, aũ împreunat țera lor cu a lui Negru-Vodã și-aũ pus temelia domniei muntenesci. Și aũ domnit neîntreput familia Basarabilor în scaunul țerii patru sute șese-đeci și patru de anĩ, cãnd urmând fiul pe tatã, cãnd sãrind Domnia la vr'un nepot ori la alt-cine-vã tot din nẽmul lor, pãnã la Constantin Brãncovẽnul cu care s'aũ stins Basarabiĩ, cãci și el și bãeții lui, patru cãți aveã, aũ fost uciși de Turci și jupuiți de vii. Iar cu Basarabiĩ de odatã s'a stins și

mărirea țării, s'aũ stins obiceiurile strămoșesci și domnia pămîntenă iar scaunul a încăput pe mîna Grecilor trimeși de Turci să «gospodărescă» țera.

Stema veche a țării Severinului era un leu; a lui Negru-Vodă era un șoim ori un vultur. Și pentru vechimea lor strămoșescă s'aũ păstrat aceste semne în stema României noastre de astăzi, adăogându-se și vechiul semn al Moldovei care era un cap de boi cu luna și cu stelele între corne.

Banii Craiovei aũ rămas stăpîni în țera lor și după ce s'aũ unit cu domnia întemeiată de Negru-Vodă. Cât aũ domnit Basarabiĩ în Muntenia, banul Craiovei era singur judecător dincolo de Olt, căpitan al oștii cîta o avea, și-și cârmuiă țera de sine-și, dar era ascultător Voevodului. El era cel dintîi dregător al Țării-Românesci, cel mai mare boer în divan și mîna dréptă a lui Vodă. Dar după ce s'aũ stins Basarabiĩ și Domnia țerii a ajuns pe mîna Grecilor, banatul Craiovei a fost alipit cu totul-tot de Muntenia și s'a șters numele de Banat. Iar Banilor li s'aũ luat drepturile ce le aveau din strămoși și așa ei scăpătînd din

Domn în Domn, în urmă li s'a stins și dragătoria și numele.

Mihaiū-Vitézul, înainte de-a fi Domn al țării, a fost ban în Craiova. De el ȳice cântecul «Auzit-ați de-un Oltén, de-un Oltén de-un Craiovean ce nu-ı pasă de Sultan?» Dacă nu ne-ar fi dat Oltenia nimic alta pe lume, decât pe singur Mihaiū-Vitézul, ea tot ne-ar rămâneă cuib sfînt dintru care ne-a eșit vitézul cel cu șépte suflete, acel Mihaı ce sare pe șépte caı de strigă Sultanul vaı!

XVII.

De la Rîmnicul-Vılceı, Oltul își mai astîmpără cursul, căci s'apropie de șesuri. In cotitul său drum trece pe lângă câte-vă schituri, lasă la drépta vestitul sat al Rîurenilor, care odată, pe vremea moșilor noștri, vedeă adunându-se pe colnicele luı pe la sêrbătórea Sfînta Maria-mică, țêranı de pe apele Jiurilor, până de pe sub munții Hațeguluı, și de pe la Severin și de pe lângă Dunăre, și de dincolo de Olt, de pe apele Argeșuluı și ale Dîmboviței. Ce amestec de lume și de porturi! Călugări de pe la tóte

mănăstirile și de dincolo și de dincóce de Olt, s'adunaū să-și cumpere pentru anul întreg cêră pentru lumînări, unt-de-lemnul și tóte de câte aveaū trebuință. Țăraniī veniaū să-și cumpere unelte de lucru, boeriī și locuitoriī de prin orașe cele trebuincióse lor. Veniaū negustori de departe, de peste granițele țerii, din Ungaria cu boi și cu cai, din Ardeal cu fierărie, de la Brașov cu lipscănie, Turci până de pe la Țarigrad soseaū cu mărfuri de băcănie, iar de peste Prut din Rusia soseaū cu cojóce și cu blănării. Din Austria și Germania veniaū negustoriī cu pânzărie și mărfuri de modă mai ales pentru cocóne.

Acum Oltul trece printre bogatele podgoriī de prin prejurul Drăgășanilor și udă pólele délurilor, cari încă din adâncimea vremilor eraū vestite în tot cuprinsul țerii și departe peste granițele ei pentru bunătatea vinului.

Și iarăș mănăstiri de-a drépta și de-a stânga lui. Iar pe apă chiot și mișcare de plute câte vin aduse de apele Oltului și ale Lotrului, din munți.

Și-ășa printre mănăstiri și vii Oltul alunecă la vale și ajunge pe șes. Trece pe lângă Sla-

tina, vechiul oraș așezat acolo de Mircea-cel-Mare, și se isbesce cu mânie nebună de stâlpii celui dintâiu pod pe care-l întâlnește în drum de când a intrat în Țera-Românescă. Riū obicînit să vadă numai oști trecînd pe malurile lui, deprins s'audă tot sgomot de arme și să vie de-apururi mînios, «mare și tulburat și cu sînge-amestecat» cum ȃice cîntecul, Oltul n'a putut suferi pod peste el nici-odată. De când se pomenesce din vorba bătrînilor și din scrisul cărții, nici noi Români nici neamurile străine cîte au vînturat țera noastră, n'am avut pod statornic peste Olt, până 'n ȃilele noastre. Strămoșii noștri, Romanii, au avut pod peste Olt de din jos de Râmnicul-Vâlcei, pentru trecerea oștilor, dar numai din scrisore scim că l'au avut, căci urme nu se mai vîd.

Acum vr'o cincî-deci de ani, noi am făcut cel dintâiu pod stătător peste Olt, la Slatina. Dar l-a rupt apa, după scurtă vreme. Apoi pe vremea lui Cuza-Vodă am făcut al doilea pod, cu mult mai trainic, de fer, dar și pe acesta l-a rupt Oltul. Cel de-al treilea însă

făcut mai de curând, prin puterea lui și minunatele-i așezări, a biruit mânia Oltului.

Multă apărare ne-a făcut Oltul cel neiubitor de poduri! Némurile păgâne au luat de-alungul și de-alatul Moldova și Muntenia venind de spre Răsărit, dar la Olt s'au oprit, căci prea le-a fost cu greutate să-l trecă. Și așa a rămas scutit cuibul Basarabilor. Uneori au măcăutat ele vaduri ca să-l trecă, și până în ziua de astăzi ne mărturisesce numele Vadul Cumanilor pe unde au trecut acești păgâni numiți Cumanî și veniți de prin părțile Moldovei unde-și aveau stăpânirea pe locurile șese.

Acum Oltul trece pe lângă satul Brancovenii unde s'a născut Matei-Vodă Basarabul, și murmură pe sub ruinele ce-au mai rămas din falnicul palat al Brancovenilor cari au dat țerii pe cel din urmă Domn pămîntean, înainte de apucarea scaunului de către Greci, pe Constantin-Vodă cel jupuit de viș în Țarigrad. Pivnițele acestui palat erau așa de largi în câte puteai învîrți prin ele cu carul cu patru boi, dar ați n'au rămas din toate decât zidurile umede ale cetății, înălțându-se posomorîte pe un vîrf de deal. Oltul își domolesce alergă-

«Domnul» Tudor.

tura pe aici și par'că rămâne pe gânduri, privind la ruine. Câte n'a vădut el, de când taie Carpații, câte cetăți ridicate nu le-a vădut ruinându-se până 'n pământ! El a vădut popóre născându-se, și murind apoi, pe malurile lui, de mult pe când nimeni nu se gândia să scrie cele ce se petrec în lume, a vădut potop de némuri pe aici, din apa lui aũ bẽut Daciĩ cei răsboinici și se bucură și el vėdẽndu-le puterea lor. Și a vėdut venind grozavele oști ale Romei, și atunci s'a înfiorat și el de spaimă, aũdind sgomotul cetăților ce se prăbușiau, gemetele unui neam ce peria și încăerarea cea fără sfirșit ce eră. Cât sânge nu i-a înroșit apa lui, și câtă povară de morți a trebuit el să ducă peste munți în Dunăre și în mare!

Iată-l însă acum tresărind de-o dată. A vėdut satul Fărcaș și și-a adus aminte de Mihaiũ-Vitezul, de omul cel ce avuse o fire așa de potrivită cu a Oltului! De aci din Fărcaș se născuse popa Stoica, vestitul popă de care cântă poporul că «lasă tóca netocată, plécă în răsboiũ să se bată». Multă Turcime a trimes în Iad popa Stoica, și i-a rămas numele de poveste, căci a ajuns unul dintre cei mai

viteji căpitani ai lui Mihaiu, și câte bătaï a purtat nici pe una n'a pierdut-o.

XVIII.

Iar unde se varsă Oltul în Dunăre, de-a dreapta e Islazul, de-a stânga Turnu-Măgurele. Alte două locuri, ale căror nume vor fi pomenite prin cărțile noastre de-apururi.

După cum din Oltenia s'a rădicat steagul mântuirii noastre de domnia Grecilor, când Tudor-Vodă a plecat cu panduriï lui să céră Domni Români și pămîntenï, tot așa stégul mântuirii noastre din ghiarele Rușilor tot din Oltenia fu rădicat. Ce vremuri aũ mai trecut peste noi! După ce ne-am scăpat de némurile cele trecătoare și ne-am întemeiat și noi țeri, n'am mai avut răgaz de veciniï cei statornici. Atunci îndată, după descălicare, ne-aũ copleșit Unguriï cu trufașa pornire, să le fim supuși, căci din țera lor am ieșit. Și pe lângă ei și Leșiï! Iar după ce i-am bătut și i-am alungat din țeră, ca să scie că nu e a lor, ne-aũ cutropit Turciï. Nu vina noastră, ci oboséla ne a plecat capul; nu mai avém suflet în gură

și putere în brațe să ne batem fără contenire și cu Turci, și cu Unguri, și cu Secui, și cu Leși, și cu Tătari, și cu Cazaci, tot neamuri tari, cari căutaū să ne mai învrăjbescă și pe noi de noi, pe Munteni cu Moldoveni. E de mirare cum un popor ca noi, așezat între atâția vecini neastîmpărați și răi, gata să ne facă războiul de toate părțile, nu numai că n'a perit, dar s'a întărit par'că tot așa ca fierul de bătăile ciocanului. De Cazaci nu se mai aude nimic, de Tătari nici atâta, par'că i-a înghițit pămîntul, Leșii și-aū perdut țera și domnia și-aū ajuns pe mâini străine. Turcii nu mai aū nici o putere și-aū cădut ca să nu să mai rădăce. Iată-î dușmanii noștri de vécuri, cei tari odată, așternuți pămîntului, iar noi bătăuții de sôrte rădicați de-asupra lor!

Și așa, căduți sub puterea Turcilor, am ajuns dîilele când ei ne trimeteaū după placul lor Domni greci, și ne-am pomenit de-odată că țera noastră e a Grecilor, ale lor moșiile, ale lor dregătoriile, ale lor toate. Dar s'a rădicat Tudor, O lténul, și ne-a scăpat de Greci și iarăș am avut Domni pămîntenî.

Dar din mâna Grecilor, am ajuns pe-a Ru-

șilor, cari aũ avut și-o să aibă cât vor trăi pofta nesățioasă de a înghiți și de a perde némul românesc. Și ne-aũ făcut Rușii legi asupritóre și ne-aũ închis școlile românesci — căci ziceaũ ei că «mojiculuĩ nu-ĩ trebuie carte» — și s'aũ trudit să ne facă România țéră muscălescă. Și iarășĩ s'aũ rădicat Româniĩ, la 1848 ca 'să-șĩ scuture jugul muscălesc.

Acolo la Islaz, pe marginea Dunării, s'a ridicat stégul revoluțiunii. Acolo s'aũ adunat Româniĩ ca să jure pe cruce și pe Evanghelie, că nu vor stăpânire în țara lor așa cum o vreaũ Rușii. O mână de óste, care s'a tot sporit cu țéraniĩ de prin satele pe unde treceà, a plecat de la Islaz spre Bucurescĩ. În urmă revoluțiunea a isbucnit în tótă țéra. Binele ce ne-a sosit dintru acestea, a fost că ne-am scăpat și de Rușĩ, dar mai ales ca după vre o câte-và anĩ am avut puterea să ne unim țérile și din Moldova și Muntenia să facem un singur scaun, o singură stăpânire, și ca Domn am ales noi, după voirea și unirea nóstră, pe Cuza-Vodă. În vremile măriiĩ nóstre pe Domn il alegeà țéra, dar noi uitaserăm acest lucrude mult,

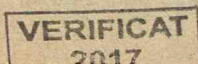
căci Turcii nu ne-aũ dat voe atâta amar de ani să ne alegem noi stăpânul.

După ce ne-am scăpat de Ruși, cum ne-am scăpat și de cei-lalți dușmani pe rînd am rămas numai cu Turcii. Dar le-aũ venit și lor rîndul în scurtă vreme, căci n'aũ trecut nici două-șeci de ani de la Unire, când Oltenia noastră pe lângă Dunăre se umplu de oști și tunurile noastre fulgerând duceau flacăra și perire dincolo de riũ în cetățile turcesc! La Calafat a cădut cea dintîi ghiulea turcescă, trimisă din Vidin, ca să ne vestescă războiul. Cel din urmă războiũ dintre atâtea sute câte le-am purtat cu Turcii ca să eșim de sub stăpînirea lor! Iar oștile noastre, îngrămădite în Oltenia, și-aũ făcut pod plutitor și cu Carol Vodă în frunte aũ trecut Dunărea la Turci acasă, ca să-ĩ batem în culcușul lor. Podul ne-a fost la Turnu-Măgurele în fața Nicopolului turcesc. Pe acolo ni l'a ursit Dumnezeu, de vécuri, pentru că Mircea cel Mare pe la Nicopol a trecut Dunărea pe ghéță și a bătut pe Turci pe câmpiile Bulgare; iar Mihaiũ Vitézul tot pe ghiață și tot pe la Nicopol a alergat ca o vijelie, cutreerând țera sultanului

și ducând spaima și foc până sub porțile cetății împărătesci a Odriului. Pe la Nicopolî aū trecut și vitejii lui Carol-Vodă, dar cu altfel de sabie și cu alte gânduri. Iar la Plevna am pus capăt stăpânirii turcesci asupra noastră, am rupt lanțul care ne ținea legați de șese sute de ani. Câți domni viteji ai noștri nu și-aū pus capul, ca să ne scótă din robie și cât sânge românesc n'a curs pentru libertatea ce ni-am smuls-o noi din redutele Plevnei!

Turnu-Măgurele a fost cetate, mai până pe vremea părinților noștri. Ea sta încă de pe timpul strămoșilor noștri, de pe vremea Romanilor, și apăra gura Oltului și Oltenia întregă despre Dunăre. Nesfârșite lupte am purtat noi cu Turcii pentru cetatea Turnului. Iarăș o potrivire a sorții, că noi dela Turnu am pornit cel din urmă război cu Sultani, precum cel dintâiu război ce l'am purtat a fost pentru el. Când s'aū apropiat de noi Turcii, pe vremea venirii lor, aū năzuit spre Turnu iar Mircea cel Mare cu toată vitejia lui n'a putut să-l mântue. Și a rămas al lor, până pe vremea lui Vlad-Vodă Țepeș, vitezul cel fără de spaimă. Acest Domn a

bătut cumplit pe Turci și le-a luat Turnu. Dar după mórtea lui Țepeș, Turcii iarăși ne-aŭ cucerit Turnu. Mihaï-Vitézul însă, din nou l'a smuls din mâna lor, dar Turcii după mórtea lui Mihaï iarăși ni l-aŭ luat. In timpurile din urmă a încăput iarăși în mâna noastră, și de-acum n'o să mai pue Turcii mâna pe el cât o fi Prutul și pămîntul!

STEAUA

(EXTRAS DIN STATUTE).

Societatea *Steaua* are de scop a lucra pentru întinderea învățaturii în popor, prin tipărirea și răspândirea de scrieri și publicații morale, patriotice și de folos practic, și pentru împiedecarea, prin toate mijlocele legiuite, a răspândirii de scrieri și publicații imorale, sau cu tendințe contrarii statului și ideii naționale române.

Cotisația este de cel puțin *doi lei* pe an, iar pentru învățători, preoți rurali și săteni, de cel puțin *un leu* pe an. Fiecare membru este îndatorat ca, în cel d'întâi an după primirea sa, să facă a se primi în Societate cel puțin alți doi membri noui.

Cererile de înscriere, însoțite de cotisația pe un an, se pot adresa d-lui *Petru Gârboviceanu*, strada Sf. Ecaterina, București.

Administrația Bibliotecii Societății

„STEAUA“

la Institutul de Arte Grafice „CAROL GÖBL“ Sr I. St. Razid

București, Strada Dómneci, 16.

Medalie de aur
din Paris

Institutul de Arte Grafice

Carol Göbl

S-sor ION ST. RASIDESCU

Bucuresti, 16, Strada Dómnai 16

*Efectuiază tot felul de lucrări
relative la*

Artele Grafice

Fabrică de registre și cartonage

Prețuri moderate

Nº 1.

BIBLIOTECA SOCIETĂȚII

"STEAUA"

DIN ȚERA BASARABILOR

DE

G. COȘBUC.

Inst de Arte Grafice (CAROL GÖBL & S^{ON}). St. Rasidexca-Bucuresti

Pretul 15 bani.